

Vilniaus universitetas
Komunikacijos fakultetas
Bibliotekininkystės ir informacijos mokslų institutas

Jurgita Baltuškaitė
Muziejininkystės studijų programos studentė

**MENO MUZIEJŲ EDUKACINĖS VEIKLOS POBŪDIS – MENINIO
UGDYMO ASPEKTAS**

MAGISTRO DARBAS

Vadovė: doc. dr. N. Keršytė

Vilnius, 2007

<i>Pildo bakalauro/ magistro baigiamojo darbo autorius</i>	
<u>Jurgita Baltuškaitė</u> (bakalauro/ magistro baigiamojo darbo autoriaus vardas, pavardė)	
<u>Meno muziejų edukacinės veiklos pobūdis – meninio ugdymo aspektas</u> (bakalauro/ magistro baigiamojo darbo pavadinimas lietuvių kalba)	
<u>The Character of Museums' Educational Activity in the Aspect of Art Education</u> (bakalauro/ magistro baigiamojo darbo pavadinimas anglų kalba)	
Patvirtinu, kad bakalauro/ magistro baigiamasis darbas parašytas savarankiškai, nepažeidžiant kitiems asmenims priklausančių autorių teisių, visas baigiamasis bakalauro/ magistro darbas ar jo dalis nebuvo panaudotas kitose aukštosiose mokyklose.	
_____ (bakalauro/ magistro baigiamojo darbo autoriaus parašas)	
Sutinku, kad bakalauro/ magistro baigiamasis darbas būtų naudojamas neatlygintinai 5 metus Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto studijų procese.	
_____ baigiamojo darbo autoriaus parašas)	(bakalauro/ magistro
<i>Pildo bakalauro/ magistro baigiamojo darbo vadovas</i>	
Bakalauro/ magistro baigiamąjį darbą ginti _____ (įrašyti – leidžiu arba neleidžiu)	
_____ (data)	_____ (bakalauro/ magistro baigiamojo darbo vadovo parašas)
<i>Pildo instituto/ katedros, kuriojančios studijų programą, reikalų tvarkytoja</i>	
Bakalauro/ magistro baigiamasis darbas įregistruotas	
_____ (instituto/ katedros, kuriojančios studijų programą, pavadinimas)	
_____ (data)	_____ (instituto/ katedros reikalų tvarkytojos parašas)
<i>Pildo instituto/ katedros, kuriojančios studijų programą, vadovas</i>	
Recenzentu skiriu _____ (recenzento vardas, pavardė)	
_____ (data)	_____ (instituto/ katedros vadovo parašas)
<i>Pildo recenzentas</i>	
Darbą recenzuoti gavau. _____ _____ (data)	
_____ (recenzento parašas)	

Baltuškaitė, Jurgita

Ba 329 Meno muziejų edukacinės veiklos pobūdis – meninio ugdymo aspektas: magistro darbas / Jurgita Baltuškaitė; mokslinis vadovas doc. dr. N. Keršytė; Vilniaus universitetas. Komunikacijos fakultetas. Bibliotekininkystės ir informacijos mokslų institutas. - Vilnius, 2007. – 52, [2] lap. : lent. – Mašinr. – Santr. angl. – Bibliogr.: p. 46-50 (53 pavad.).

UDK 069.01

Meninis ugdymas, meno muziejai, meno muziejų edukacinė veikla, edukacinės programos, mokymosi programos

Magistro darbo *objektas* – meno muziejų edukacinės veiklos meninio ugdymo teorijos ir praktikos. Darbo *tikslas* – išanalizuoti meninio ugdymo teorijų įtaką meno muziejų edukacinei veiklai. Pagrindiniai darbo *uždaviniai*: išanalizuoti meninio ugdymo sampratas; išanalizuoti meninio ugdymo teorijas ir nustatyti pagrindinius meninio ugdymo turinį formuojančius komponentus; apibūdinti meno muziejų edukacinės veiklos koncepcijas; Nustatyti meninio ugdymo meno muziejuose kryptis, bei jas įtakojančias meninio ugdymo teorijas; išskirti meno muziejuose naudojamas meninio ugdymo formas ir metodus; išsiaiškinti Lietuvos meno muziejų edukacinės veiklos koncepcijas; nustatyti meninio ugdymo teorijų įtaką, bei kryptis Lietuvos meno muziejuose.

Naudojantis dokumentų analizės, aprašomuoju-analitiniu, lyginamuoju metodais prieita prie išvados, jog šiuolaikinės meninio ugdymo teorijos pateikia skirtingą meninio ugdymo turinį. Nuo išskirtinai meninio ciklo dalykų pažinimo, kuriuos pateikia DBAE teorija, yra pereinama prie mokymosi panaudojant meną koncepcijos. Ugdytinis tampa ne tik meninio turinio žinovu, bet, remiantis sociokultūrine integracija, įgyja gebėjimus meną sieti su kasdienine gyvenamąja aplinka, bei panaudoti žinias įvairiose gyvenimiškose situacijose. Naujausioje meninio ugdymo teorijoje – VMS, pakinta požiūris į meninį ugdymą ir į meninio ugdymo objektą. Mokomasi ne faktinės ir teorinės informacijos, bet lavinami meno kūrinio stebėjimo ir suvokimo įgūdžiai.

Įvairių formų meninio ugdymo programos yra svarbi užsienio meno muziejų edukacinės veiklos sritis. Šiuolaikinės meninio ugdymo teorijos įtakojo užsienio meno muziejų edukacinę veiklą. Edukacinės programos kuriamos atsižvelgiant į DBAE modelį. Meno muziejų edukacinėje veikloje yra sutinkamas ir tarpdalykinis meninio ugdymo pobūdis, daugelis meno muziejų savo meninio ugdymo programose įgyvendina VMS teoriją. Meno muziejų meninio ugdymo turinį sudaro meno istorijos, meno teorijos, estetikos žinios, ugdomi lankytojų meno kūrinių analizės, suvokimo, interpretaciniai ir vertinimo gebėjimai. Yra svarbi ir kūrybinė lankytojų raiška.

Edukacija Lietuvos meno muziejuose yra suvokiama kaip viena pagrindinių muziejinės veiklos sričių. Jų edukacinės veiklos koncepcijas galime suvokti kaip aktyvios, pažintinio pobūdžio, lankytojo ir muziejaus ekspozicijos, arba eksponuojamų meno kūrinių sąveikos kūrimą. Edukacinės programos yra rengiamos atsižvelgiant į veikiančių ekspozicijų ir keičiamų parodų tematiką.

Lietuvos meno muziejai kurdami įvairių formų mokymosi programas tiesiogiai nesiremia šiame darbe analizuotomis meninio ugdymo teorijomis. Edukaciniai užsiėmimai yra konstruojami iš meno istorinių, meno teorinių ir meno kūrimo perspektyvų, tuo tarpu mažai įgyvendinami estetinio ugdymui keliami uždaviniai – pastebimas estetiniam suvokimui, kritiniam vertinimui skirtų uždavinių trūkumas.

Darbas gali būti naudingas meno muziejų bei mokyklų pedagogams, muziejininkams.

TURINYS

Įvadas.....	6
1. Meninio ugdymo teorijos.....	9
1.1 Meninio ugdymo sampratos bei pagrindinės sąvokos.....	9
1.2 Meninio ugdymo teorijos.....	12
1.2.1 Disciplinomis grindžiama meninio ugdymo sistema.....	12
1.2.2. Integracinė meninio ugdymo kryptis.....	14
1.2.3. Vizualinio mąstymo strategijų teorija.....	16
2. Edukacinės veiklos užsienio meno muziejuose patirtis.....	19
2.1 Meno muziejų edukacijos sampratų raida.....	19
2.2 Meninio ugdymo teorijų taikymas meno muziejuose.....	21
2.2.1 Meno disciplinos krypties edukacinės programos.....	21
2.2.2. Tarpdalykinė edukacinių programų kryptis.....	24
2.2.3. Vizualinio mąstymo strategijos muziejų edukacijoje.....	25
2.3 Mokymosi proceso organizavimas meno muziejuose.....	26
2.3.1 Meno muziejų edukacijos formos ir metodai.....	27
3. Meninis ugdymas Lietuvos meno muziejuose	32
3.1. Lietuvos meno muziejų edukacinės veiklos bruožai.....	32
3.2. Lietuvos meno muziejų 2006-2007 metų edukacinių programų analizė.....	34
3.3 Edukacinės formos ir metodai Lietuvos meno muziejuose.....	37
3.4. Meninio ugdymo Lietuvos meno muziejuose tendencijos.....	39
Išvados.....	43
Bibliografinių nuorodų sąrašas.....	46
<i>The Character of the Museums's educational Activity in the Aspect of Art Education (summary).....</i>	51
Priedai	
<i>1 priedas.</i> Abigail Housen estetišios raidos pakopos arba stadijos	
<i>2 priedas.</i> 2006-2007 m. Lietuvos meno muziejų edukacinių programų turinio analizės medžiaga	

IVADAS

Pastaruoju metu yra neabejojama meno reikšme šių laikų visuomenėje. Menas atlieka didelį vaidmenį ugdant kūrybiškumą, vertybinį suvokimą, pažintines intelekto galias, galima teigti jog atlieka individualybės ugdymo funkciją. Meninio ugdymo metu lavinamas erdvinis, loginis, žodinis ir garsinis pasaulio suvokimas, formuojami judėjimo, bendravimo ir pažintiniai įgūdžiai.

XX a. pradžioje meninis ugdymas buvo suvokiamas kaip kūrybinių gabumų ugdymas. XX a. viduryje buvo susidomėta estetinio bei meninio ugdymo pagrindais ir sukurta disciplinomis grindžiama meninio ugdymo sistema, kuri meninio ugdymo turinį papildė meno istorijos, estetikos, sritimis. XX a. pabaigoje, ši samprata ėmė kisti. Naujosios postmodernistinės estetinio ugdymo teorijos objektu tapo vizualinės kultūros suvokimas ir interpretavimas, o ne meno dalyko pažinimas ir vertinimas. Tai lėmė pakitęs požiūris į meną bei jo panaudojimo galimybes kūrybingos, kritiškai mąstančios, kultūriškai ir socialiai aktyvios asmenybės ugdymui.

XX a. antroje pusėje Vakarų Europoje ir Jungtinėse Amerikos Valstijose kilusi meninio ugdymo aktualizavimo banga pasiekė ir Lietuvą. 2000 m. išleistoje Vaido Matonio sudarytoje knygoje *Šiuolaikinės meninio ugdymo koncepcijos: Meninio ugdymo teorija JAV* yra pristatomos šiuolaikinės meninio ugdymo teorijos, kurios skirtos meniniam moksleivių ugdymui mokyklose. Meninio ugdymo problematika Lietuvos mokyklose susidomėta peržiūrint Lietuvos bendrojo lavinimo programas. 2000-2001 m. parengtuose ir 2002 m. patvirtintuose Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir bendrojo išsilavinimo meninio ugdymo standartuose [3; 12] apibrėžta meninio pažinimo svarba yra adekvati moksliniam, matematiniam, religiniam pažinimui.

Muziejų edukacinei veiklai užimant vis tvirtesnes pozicijas formalaus ir neformalaus ugdymo sistemoje, kylant diskusijoms dėl muziejų lankymo integravimo į bendrojo lavinimo programas, aktualu tampa ir meninio ugdymo plėtojimo galimybės muziejuose. Muziejų edukacinė veikla yra kompleksiškas reiškinys. Ją formuoja bendrosios pedagogikos teorijos, muziejinės edukacijos teorijos. Meninis ugdymas yra specifinė muziejinės edukacijos sritis, su kuria susiduriama meno muziejuose. Juose saugomi objektai – meno kūriniai - sudaro palankią terpę ir dideles galimybes plėtoti meninį lankytojų ugdymą.

Muziejų rinkinių panaudojimo perspektyvos lankytojų meniniam ugdymui Didžiosios Britanijos ir Jungtinių Amerikos Valstijų meno muziejuose susilaukia vis didesnio tyrinėtojų dėmesio. Tuo tarpu Lietuvos meno muziejuose ši sritis nėra išsamiai tyrinėjama. 2004 m. Lietuvos muziejų asociacijos Švietimo sekcijos inicijuotame ir atliktame Lietuvos muziejų edukacinių programų tyrime buvo nustatyti kiekybiniai, tematiniai ir metodiniai edukacinių programų parametrai. [19;] Meno muziejų edukacinės veiklos pobūdis nebuvo išskirtas. Yra dvi publikacijos, kuriose

svarstomos švietimo ir kultūros įstaigų bendradarbiavimas meninio ugdymo srityje. 2005 m. Lietuvos muziejų asociacijos Švietimo sekcijos išleistame leidinyje *Muziejų edukacinės programos: teorija, praktika* yra pateikiama Aldonos Dapkutės [4] sukurta meninio ugdymo metodika, kuri yra pritaikyta naudoti tiek bendrojo lavinimo mokyklose, tiek ir muziejų edukacinėje veikloje. Agnieška Juzefovič nagrinėja kultūros institucijų, tarp jų ir muziejų, įtraukimą į meninio ugdymo sistemą svarbą.[16;] Yra keletas publikacijų, kuriose pristatomi atskirų Lietuvos meno muziejų vykdomi įvairūs edukaciniai projektai bei programos, tačiau juose neatsispindi teorinis edukacinės veiklos ir meninio ugdymo pagrindas.

Taigi iškyla klausimas kaip muziejai prisideda prie lankytojų meninio ugdymo: kokia muziejų politika meninio ugdymo atžvilgiu, bei koks šio tipo ugdymui skirtų edukacinių programų turinys, teorinis pobūdis ir ar jų specifika atitinka naujosios meninio ugdymo sampratos reikalavimus.

Darbo **objektas** – meno muziejų edukacinės veiklos meninio ugdymo teorijos ir praktikos. Darbo **tikslas** – išanalizuoti meninio ugdymo teorijų įtaką meno muziejų edukacinei veiklai.

Uždaviniai, iškelti siekiant užsibrėžto tikslo:

1. Išanalizuoti meninio ugdymo sampratą
2. Išanalizuoti meninio ugdymo teorijas ir nustatyti pagrindinius meninio ugdymo turinį formuojančius komponentus;
3. Apibūdinti meno muziejų edukacinės veiklos koncepcijas;
4. Nustatyti meninio ugdymo meno muziejuose kryptis, bei jas įtakančias meninio ugdymo teorijas;
5. Išskirti meno muziejuose naudojamas meninio ugdymo formas ir metodus;
6. Išsiaiškinti Lietuvos meno muziejų edukacinės veiklos tendencijas;
7. Išanalizuoti 2006-2007 m. Lietuvos meno muziejų edukacines programas;
8. Išskirti Lietuvos meno muziejų pagrindines edukacines formas;
9. Nustatyti meninio ugdymo kryptis Lietuvos meno muziejuose.

Siekiant atsakyti į išsikeltus uždavinius yra naudojamas aprašomasis-analitinis, dokumentų analizės, lyginamasis metodai.

Darbą sudaro trijų dalių dėstymas, įvadas ir išvados. Pirmoji dalis yra skirta meninio ugdymo problematikai. Pateikiamos meninio ugdymo sampratos, analizuojamos šiuolaikinės meninio ugdymo teorijos ir metodikos. Išskiriamas meninio ugdymo turinys bei pateikiamos pagrindinės darbe vartojamos sąvokos. Analizei pasirinktos tos meninio ugdymo teorijos, kurios pateikia skirtingą meninio ugdymo turinį bei ugdymo metodus.

Antrojoje dalyje nagrinėjama meno muziejų edukacinė veikla – užsienio muziejų patirtis. Nurodoma meno muziejų edukacinės veiklos sampratos bei jų raida. Šioje dalyje išskiriamos pagrindinės meninio ugdymo meno muziejuose kryptys, nustatoma šiuolaikinių meninio ugdymo teorijų įtaka užsienio meno muziejų edukacinėms programoms, pateikiamos meninio ugdymo muziejuose formos ir metodai.

Trečiojoje dalyje siekiama atskleisti meninio ugdymo teorijų įtaką, meninio ugdymo plėtojimo galimybes Lietuvos meno muziejuose. Šioje dalyje yra pateikiami Lietuvos meno muziejų edukacinės veiklos bruožai, nustatytos meninio ugdymo tendencijos. Pasirinkti nacionalinio muziejaus statusą turintys dailės muziejai – Lietuvos dailės muziejus (toliau LDM) bei Nacionalinis Mikalojaus Konstantino Čiurlionio dailės muziejus (toliau NČDM) ir jų filialai.

Studijos, pristatančios meno muziejų edukacinės veiklos koncepcijas, šiuolaikinių meninio ugdymo teorijų įtakas bei jų panaudojimo galimybes meno muziejuose Lietuvoje nėra. Tai lemia magistro darbo temos naujumą bei aktualumą. Darbas gali būti naudingas meno muziejų bei mokyklų pedagogams, muziejininkams.

1. MENINIO UGDYMO TEORIJS

1.1 Meninio ugdymo sampratos bei pagrindinės sąvokos

Edukologijoje yra sutinkami meninio lavinimo ir estetinio auklėjimo terminai. Meninio lavinimo terminas yra aiškinamas kaip kurios nors meninės veiklos (tapybos, muzikos ir pan.) mokėjimų ir gebėjimų ugdymas [17; 145]. Estetinis auklėjimas – požiūris į grožį, gebėjimų suvokti, išgyventi, vertinti ir kurti grožį visose jo reiškimosi srityse (tarp jų ir meno) ugdymas [17; 71]. Vaidas Matonis, analizuodamas meninio ugdymo vietą šiuolaikinėje kultūroje [21; 7] vartoja *meninio ugdymo sąvoką*. Ugdymas – bendriausia pedagogikos kategorija, apimanti augimą, švietimą, mokymą, lavinimą, auklėjimą, formavimą. Ugdymo procesas vyksta konkrečioje istorinėje-kultūrinėje situacijoje, kolektyve, arba mokytojui ir mokiniui individualiai bendraujant, dirbant su skirtingomis asmenybėmis, naudojant ugdymo turinį, metodus ir metodologinius būdus, šį procesą koreguojant, kryptingai valdant ir tobulinant. Ugdymas vyksta derinant veiklą, bendravimą, bendradarbiavimą, santykius ir sąveiką [17; 311]. *Meninio ugdymo sąvoka* yra sutinkama ir kitų autorių darbuose. Meninio lavinimo ir estetinio auklėjimo terminai atspindi tik dalį šiuolaikiniam meniniam ugdymui keliamų tikslų, taigi šiame darbe pasirinkta *meninio ugdymo sąvoka*.

Meninis ugdymas yra svarbus žmogaus kaip asmenybės tobulėjimui. Menas, filosofo T. Munro manymu, padeda lavinti vaiko sensorinius, emocinius, vaizduotės sugebėjimus, koordinuoti kūną ir dvasią, atveria jam pasaulio kultūros lobius [7; 50]. Algirdas Gaižutis laikosi panašios nuomonės. Jo manymu estetinis ugdymas ir kūrybinė veikla didina intelektą, puoselėja asmenybės kūrybiškumą bei gebėjimą pajusti įvairius gyvenimo grožio pavidalus, suvokti meno kūrinius. [7; 50] Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrojo išsilavinimo standartuose [2] meno pažinimo svarba prilyginama moksliniam, matematiniam, religiniam ir kt. pažinimui, o meninio ugdymo proceso metu “harmoningai ugdoma žmogaus asmenybė – jo intelektualinė, kūrybinė, emocinė, fizinė galios, verbalinė ir neverbalinė raiškos gebėjimai, vertybinių nuostatų sistema, padidėja asmens dalyvavimo įvairioje socialinėje bei kultūrinėje veikloje galimybės.”

Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosiose programose [2] išdėstyti meniniam ugdymui keliami uždaviniai, kuriuose išreiškiami pagrindiniai moksleivių gebėjimai meninio ugdymo srityje:

- išmoktų reikšti savo mintis, jausmus, sumanymus meno priemonėmis: dainuoti, groti, improvizuoti, vaidinti, šokti, piešti, konstruoti, bei bendrauti su suvokėjais.
- susipažintų su įvairiomis meninės kūrybos priemonėmis, technikomis ir būdais, gebėtų panaudoti meninės raiškos priemones: garsą, judesį, liniją, spalvą ir kt.

- išplėstų gamtos, kultūrinės aplinkos ir meno kūrinų estetinio suvokimo, nagrinėjimo bei vertinimo patirtį, išsiugdytų estetiniam suvokimui būtinus gebėjimus (susikaupimą, įsižiūrėjimą, įsiklausymą), „išgirstų“ ir „pamatytų“ svarbiausias meno raiškos priemones, formas, estetines savybes (darną, ritmą, kontrastą ir kt.) mene ir gyvenime.
- Patirtus išpūdžius išreikštų įvairiais būdais nupiešdami, suvaidindami, papasakodami), aiškintų kaip per kūrybinę meninę raišką pažįsta save ir kitus, supantį pasaulį, atskleistų dorovines, socialines problemas ir bendrąsias žmogaus vertybes.
- susipažintų su gimtosios kultūros, Europos bei kitų pasaulio šalių kultūrų meniniu palikimu, jų kūrėjais, socialinio, kultūrinio gyvenimo bruožais.

Šie reikalavimai atspindi plačią meninio ugdymo sampratą, bei pagrindinius meninio ugdymo turinio elementus.

Meninio ugdymo turinio sudėtiniai elementai priklauso nuo iškeltų meninio ugdymo tikslų. Philip Yenawine - *Vizualinio mąstymo strategijų* metodo kūrėjas, pagrindiniu meninio ugdymo tikslu laiko vizualinio raštingumo ugdymą. **Vizualinio raštingumo** sąvoką jis apibūdina kaip gebėjimą išvelgti prasmę vaizduojamojo meno kūrinuose. Prasmė apima kūrinio identifikaciją – įvardijimą to, kas yra matoma, bei kontekstinio, metaforinio ir filosofinio lygmenų interpretaciją. Prielaidas vizualiniam raštingumui plėtoti suteikia objektyvus dalyko supratimas, tačiau ne mažiau svarbūs yra ir subjektyvūs, ir emociniai žinojimo aspektai. Vaizduojamojo meno prasmė konstruojama remiantis asmeninėmis asociacijomis, klausimais, mąstymu, analize, faktų išsiaiškinimu ir suskirstymu į kategorijas. Remiantis gauta informacija atliekamas meno kūrinio vertinimas [29]. Žibartas Jackūnas, aptardamas estetinio bei meninio ugdymo problematiką bendrojo lavinimo mokyklose [9; 187] mano, jog meninio ugdymo tikslas yra ugdyti bendrąją estetinę moksleivių kultūrą, arba jų estetinį raštingumą. **Estetinio raštingumo** sąvoka išreiškiami kiekvieno žmogaus kasdieniniame gyvenime reikalingi gebėjimai – tam tikros estetiškos nuostatos, estetinio suvokimo, vertinimo ir veiklos gebėjimai, pagrindinės estetikos žinios [9; 187]. Abu autoriai estetinio ugdymo tikslą suvokia tapačiai, kaip visų pagrindinių meninio ugdymo elementų – suvokimo, vertinimo, meno istorijos ir teorijos žinių suteikimą ugdytiniams. Jų vartojamos sąvokos *vizualinis raštingumas ir estetinis raštingumas* yra tapačios.

Meninio ugdymo plotmėje yra sutinkama **estetinio suvokimo** sąvoka. Estetinio suvokimo sampratą nagrinėja keletas autorių. Antanas Katalynas monografijoje “Estetinis suvokimas” išskiria dvi meno kūrinio estetinio suvokimo problemos plotmes – deskripcinę ir preskripcinę. Deskripcinė meno kūrinio suvokimo analizė atskleidžia reagavimo į meną įvairovę, kurią sąlygoja konkrečios kultūros ypatumai, suvokėjo išprusimas, polinkiai, interesai ir t.t. Preskripcinė, arba normatyvinė meno kūrinio suvokimo analizė parodo reagavimo į meną pobūdį – suvokėjui rekomenduojamas tam tikras reagavimo į meną kryptingumas. Nurodoma, kad suvokėjui reikėtų susikoncentruoti į

meno kūrinio semantinį turinį arba nuo turinio nepriklausomą estetinę formą. Meno kūrybinių estetinio suvokimo samprata priklauso nuo to, kaip konkreti teorija apibrėžia meno kūrinį. Kognityvistinės meno teorijos meną supranta kaip tam tikrą pažinimo rūšį. Meno paskirtis yra pažinti tikrovę, atskleisti jos dėsningumus, tyrinėti problemas, analogiškas mokslinėms. Kūrinio suvokimas – tai jo semantinio turinio suvokimas – tikrovės vaizdų, menininko pateikiamo realybės modelio, idėjų, koncepcijų atskleidimas. Kūrinio forma yra svarbi tik turiniui išreikšti [18; 243-244]. Ekspresinėse meno teorijose meno specifika charakterizuojančiu požymiu laikoma menininko saviraiška – meno prigimtis yra siejama su kūrėjo jausmų išraiška. Meno kūrinio suvokimas – menininko emocinių išgyvenimų perėmimas per meno kūrinį. Kūrinio semantinis turinys tarnauja menininko emocinei būsenai perteikti. Kūrinio forma – paveiklo kompozicija, literatūros kūrinio stilius gali būti vienas iš kūrinio estetinio vertingumo šaltinių, tačiau kartu tarnauja kaip kūrinio stebėjimo palengvinimas suvokėjui [18; 244]. Formalistinės meno teorijos esminiu meno požymiu laiko kūrybinių formos savitumą. Meno kūrinio suvokimas, tai kūrinio formos suvokimas visiškai atsiejant ją nuo turinio [18; 245]. Estetinių meno teorijų atstovai meno sąvoką sieja su estetinė meno paskirtimi, su estetinė funkcija – su meno kūrybinių teikiamu estetiniu patyrimu. Meno kūrinio suvokimas – tai jo estetinis suvokimas arba suvokimas kūrinį stebint su estetinė nuostata, su estetiniais interesais [18; 249]. Žibartas Jackūnas Meno kūrinio suvokimą apibūdina kaip sociokultūrinių vertybių išgyvenimą sąlygiškame, t.y. praktinių interesų nesaistomam kontekste. Vertybių išgyvenimas apima meno kūrinio perteikiamų vertybinių prasmų suvokimą, interpretaciją, jų įprasminimą suvokiančiojo asmens vertybinės patirties kontekste bei atitinkamą – pozityvią ar negatyvią jo emocinę reakciją, priklausomai nuo to, kai suvokėjo vertybinės nuostatos, vertybių sistema sąveikauja su kūrinio perteikiamomis vertybėmis [9; 185]. Toks vertybinis meno kūrinio suvokimas yra siejamas su meno kūrybinių vertinimu. Meno kūrinio vertinimas yra suvokimo proceso metu žiūrovo nustatyta kūrinio vertė, reikšmė, jo aktualumas suvokėjui ir visuomenei. Vertinimas atliekamas ieškant asmeninių asociacijų ir seikiant išvengti visuomenės ir meno tyrinėtojų suformuluotos nuomonės.

Meninio ugdymo teorijų tyrinėtojai išskiria dvi pagrindines meninio ugdymo sampratas, kurias įtakojo pagrindinės meno filosofijos kryptys – modernizmas ir postmodernizmas. Modernizmo teorija remiasi formalistiniu meno aiškinimu, jog egzistuoja specifinės, esminės meno formos, o meninio ugdymo tikslas yra vaizdinės formos sandaros pažinimas, arba meno, kaip objekto pažinimas. Šią sampratą atspindi 1985 m. JAV Getty meninio ugdymo centro (Getty Center for Education in the Arts) sukurta *Disciplinomis grindžiama meninio ugdymo sistema* (Discipline-based Art Education – toliau DBAE), kuri remiasi meno istorijos, meno teorijos, estetikos ir meno kūrybos sritimis. Postmodernistinė estetinio ugdymo samprata kilo įtakojama postmodernizmo estetinių teorijų. Postmodernistinę estetinio ugdymo teoriją nagrinėja Imanol Aguirre straipsnyje “Už

vizualinės kultūros supratimo: Pragmatistinis požiūris į estetinį ugdymą” [1]. Jo nuomone, žvelgiant iš postmodernizmo perspektyvos, pagrindinis meninio ugdymo tikslas yra vizualinės kultūros analizė ir suvokimas: “Pagrindinė priežastis meno mokymui - padėti suprasti socialinį ir kultūrinį pasaulius, kuriuose yra gyvenama” [1; 257]. Postmodernizmo estetikoje atsiranda *Vizualinės kultūros* sąvoka, kuri apima ir profesionalųjį, ir populiarųjį meną bei tradicines, anvangardines ir šiuolaikinėmis technologijomis grįstas meno rūšis. Menas suvokiamas kaip kultūrinė sistema, o ne autonominis įvykis ir estetinio ugdymo tikslas yra ne atskirų meno kūrinių pažinimas ir vertinimas, o tikrovės pažinimas per meno ir estetikos prizmę.

Modernistinėje estetinio ugdymo sampratoje ugdymo objektas yra meno kūrinys bei meno kūrinio aplinka, įtakojusi jo atsiradimą, o postmodernistinėse teorijose – žmogus ir jo aplinka, bei žinios apie tai, kokią įtaką meno kūrinys daro jo gyvenamajam kontekstui – socialinei, politinei, estetinei ir kultūrinei aplinkai. Postmodernizmo įtakoje pakito požiūris į meną bei jo panaudojimo galimybes kūrybingos, kritiškai mąstančios, kultūriškai ir socialiai aktyvios asmenybės ugdymui.

1.2 Meninio ugdymo teorijos

1.2.1 Disciplinomis grindžiama meninio ugdymo sistema

Kaip minėta aukščiau, *Disciplinomis grindžiama meninio ugdymo sistema* (Discipline-based Art Education – toliau DBAE) 1985 sukūrė Getty meninio ugdymo centras. Iki šios koncepcijos atsiradimo meninis ugdymas buvo grindžiamas kūrybinių gabumų ugdymu, mažai akcentuojant estetikos, kritinio vertinimo ir kultūros konteksto vaidmenį [6; 125]. DBAE tikslas – suteikti žinių apie meno objektą, ugdyti meno suvokimą ir kūrybinius gebėjimus [8; 14]. Kitas DBAE uždavinys – pagrindų savarankiškam mokymuisi plėtojimas. Ugdytiniai turi tapti kompetentingais tyrinėtojais ir remiantis savo asmenine patirtimi, žodine ir rašytine forma išreikšti savo kritinę nuomonę konkretaus meno kūrinio atžvilgiu. Meno kūrinio vertinimas daromas iš meno kritikos, meno istorijos ir estetikos perspektyvų.

Ši sistema apjungia keturias meninio ugdymo sritis:

- Meno kūrimo procesą;
- Meno istoriją;
- Meno kritiką;
- Estetiką (meno filosofiją).

Meno kūrimo procesas yra svarbus įvairių kūrybos technikų pažinimui. Meno istorija arba dailės istorija nagrinėja dailės priklausomybę nuo istorinio konteksto, dailės raidos dėsnų. Tyrinėjimų centre – dailės kūrinys: jo formos ir turinio aprašymas, analizė ir interpretacija; istorinė

jo atsiradimo, suvokimo, reikšmės rekonstrukcija; kūrinų grupavimas pagal stilius, kryptis, mokyklas [5; 91]. Meno kritikos objektas – šiuolaikinė dailė: procesai, kryptys, atskirų dailininkų kūryba. Analizuojami, interpretuojami, vertinami meno kūriniai remiantis asmeniniu, subjektyviu požiūriu [5; 91]. Estetika – mokslas tiriantis tikrovės ir meno estetines savybes (grožį, bjaurumą, didingumą, komiškumą), jų suvokimą, prigimtį ir estetinio skonio vertinimus [5; 118]. DBAE ugdymo sistemoje šiomis keturiomis meninio ugdymo disciplinomis yra nurodoma mąstymo ir tyrinėjimo kryptys, turinys ir metodai, tačiau jos nėra mokomos kaip atskiros disciplinos [37].

DBAE meno kūrinio pažinimo metodiką sudaro keturi etapai:

1. Aprašymas – pradinė pažintis su meno kūriniumi, atsakoma į klausimą KAS?
2. Analizė – gilesnis žvilgsnis į meno kūrinį, atsakoma į klausimą KAIP?
3. Interpretacija – meno kūrinio reikšmės ir pagrindinės minties atskleidimas.
4. Vertinimas – meno kūrinio vertės nustatymas, atsakoma į klausimą KOKS?

Šie etapai yra būdingi kiekvienai aukščiau aprašytai meninio ugdymo disciplinai.

Meno kūrinio nagrinėjimo operacijų seką iš meno kritikos ir meno istorijos perspektyvų atspindi lentelė Nr. 1 [8]:

Lentelė Nr. 1.

Meno kritika			
Aprašymas	Analizė	Interpretacija	Vertinimas
Apžvelgti meno kūrinio turinį ir meno elementus	Apibūdinti kaip meno kūrinys yra sudarytas, nustatyti pagrindinius kompozicijos principus.	Atskleisti jausmus, nuotaikas ir mintis, kurias sukelia meno kūrinys.	Padaryti asmeninius meno kūrinio estetinius ir meninius vertinimus.
Meno istorija			
Aprašymas	Analizė	Interpretacija	Vertinimas
Nustatyti kada, kas ir kur sukūrė meno kūrinį.	Atskleisti darbo savybes, bruožus, atlikti palyginimą su kitu kūriniumi tam, kad nustatyti jo stilių.	Apibūdinti laiko ir vietos įtaką meno kūrinio autoriui.	Pasvarstyti apie meno kūrinio svarbą meno raidos kontekste.

Tradicinį meno istorinį analizės metodą iliustruoja Collins sudaryta lentelė [lentelė Nr. 2]:
[8]

Lentelė Nr. 2

Meno istorijos analizės metodika		
Tyrinėjimo metodas	Dėmesio centras	Turinys
1. Stilistinė analizė	Meno kūrinys	Medžiagos ir technikos, kiti to paties dailininko paveikslai, mokykla, meno kryptis...
2. Konteksto analizė	Aplinkos įtaka	Socialinės, politinės, ekonominės įtakos, menininko kilmė, biografijos faktai, išsilavinimas...
3. Ikonografinė analizė	Meno kūrinys	Turinys, tema, reikšmės...

Kaip matome, ši meninio ugdymo sistema remiasi išskirtinai meninio ciklo dalykų pažinimu. O meninio ugdymo modelis atspindi idėjas, kuriomis remiasi modernistinė meninio ugdymo samprata. Menas ir meno kūrinys yra vertingi patys savaime kaip pagrindinė žmonijos kultūros išraiška. Svarbiausias uždavinys yra visapusiškas meno kūrinio ir jį supančios aplinkos pažinimas.

1.2.2. Integracinė meninio ugdymo kryptis

Meninio ugdymo integraciją nagrinėja Žibartas Jackūnas straipsnyje *Meninio ugdymo vieta integruoto ugdymo sistemoje* [9;188]. Jo nuomone, integracija atveria galimybę meninį ugdymą sieti su socialinio bei kultūrinio gyvenimo realijomis, puoselėti integralią asmenybę, ugdyti visuminę pasaulėvoką, kurti probleminį mokymosi kontekstą, leidžiantį aktyviau plėtoti moksleivių mąstymo įgūdžius, jų gyvenimišką patirtį ir kompetenciją.

Autorius išskiria sociokultūrinę ir tarpdalykinę ugdymo integracijos kryptis. Sociokultūrinė integracija remiasi meninio ugdymo dalyko turinio sąsajomis su gyvenimišku kontekstu – sociokultūrine ugdytinių aplinka. Ši jungtis stiprina mokymosi motyvaciją, išplečia sociokultūrinius ugdymo horizontus, padeda puoselėti vertybių sistemą, ugdyti aktyvią, kritiškai mąstančią, atsakingą asmenybę, plėsti gyvenimišką ugdytinių patirtį ir kompetenciją.

Tarpdalykinėje integracijoje derinamos skirtingų disciplinų teikiamos žinios. Tarpdalykinis mokymasis apibrėžiamas kaip galimybė mokiniams atrasti ir pritaikyti egzistuojančius ryšius tarp dviejų ar daugiau disciplinų [38; 3]. Heidi Hayes Jacobs tarpdalykinį ugdymą suvokia kaip pažinimo lauką ir mokymo programos būdą, kuomet sąmoningai naudojamos daugiau nei vienos disciplinos metodologija ir kalba tyrinėjant bendrą temą, problemą, dalyką ar patirtį [38; 6].

Žibartas Jackūnas pateikia keturis tarpdalykinės integracijos įgyvendinimo būdus [9]:

1. kaip disciplinų integracija – dvi ar kelios disciplinos dėstomos kaip vienas integruotas mokomasis dalykas;
2. teminė integracija – šiuo būdu į meno disciplinų ugdymą integruojamos kitų dalykų: istorijos, religijos, kalbų ir pan. žinios;
3. metodų integracija – (nenaudojamas meninio ugdymo srityje);
4. konceptuali (sąvokinė) integracija – pateikiamų žinių sisteminis integralumas, aprėpiantis visus meninio ir nemeningo ciklo dalykus. Grindžiama filosofijos, kultūrologijos, socialinės filosofijos, komunikacijos teorijų sąvokomis ir principais.

Yra galima ir vidinė meninio ciklo disciplinų integracija, kuri grindžiama:

1. bendrosiomis kultūros epochomis (antikinė kultūra, viduramžių kultūra, renesansas, klasicizmas, romantizmas ir kt.);
2. bendraisiais meno šakų žanrais ir stiliais;
3. meno pateikiamomis bendrosiomis humanistinėmis kultūros vertybėmis, atspindinčiomis žmogaus santykį su gamta, visuomenės gyvenimu, kitu žmogumi, pačiu savimi, kultūra, darbu, pažinimu;
4. bendraisiais estetinės kultūros dėsniumais bei sąvokomis.

JAV Meninio ugdymo nacionaliniuose standartuose yra pastebėta, jog meno sritys: muzika, teatras, šokis, ir vaizduojamasis menas arba dailė jau savo prigimtimi yra tarpdalykinio pobūdžio. Šiuo teiginiu išreiškiama meninio ugdymo proceso arba meno pažinimo proceso daugiaplaniškumas [38; 3].

Integracinė meninio ugdymo teorija yra grindžiama postmodernistinėmis estetinio ugdymo sampratomis, giliai atskleidžia šiuolaikinius meniniam ugdymui keliamus uždavinius. Atspindima postmodernizmo suformuluota meno kaip vizualinės kultūros, o ne atskiros disciplinos idėja. Ugdytinis tampa ne tik meninio turinio žinovu, bet, remiantis sociokultūrine integracija, įgyja gebėjimus meną sieti su kasdienine gyvenamąja aplinka, bei panaudoti žinias įvairiose gyvenimiškose situacijose, tapti aktyviu kultūros vartotoju.

1.2.3. Vizualinio mąstymo strategijų teorija

Vizualinio mąstymo strategijų teorija (Visual Thinking Strategies, toliau VMS) remiasi kognityvizmo psichologės Abigail Housen ir muziejų pedagogo Philip Yenawine darbais. VMS teorija praktikoje įgyvendinama nuo 1991 m. VMS meninio ugdymo teorijos įgyvendinimo metu yra sukuriamas meno muziejų ir vietos bendrojo lavinimo mokyklų bendradarbiavimas, integruojant muziejų lankymą į mokymosi programas.

VMS paskirtis yra padėti pradedantiesiems meno stebėtojams pagilinti savo žinias meno srityje. Pradedančiaisiais stebėtojais yra įvardijami muziejų lankytojai, atitinkantys I ir II Abigail Housen estetiškos raidos stadijų tipą. Abigail Housen atliko muziejų lankytojų tyrimą, kurio tikslas – išsiaiškinti įvairaus amžiaus muziejų lankytojų estetinį mąstymą. Atlikus tyrimą buvo nustatyti penki skirtingi mąstymo tipai, bei sudaryta jų progresija.

Mąstymo tipus tyrėja įvardino estetinėmis stadijomis, atsižvelgiant į lankytojų dėmesį objektui:

1. I stadijos stebėtojai yra *Pasakotojai*. Jie naudoja savo jausmus, patyrimus ir kuria naratyvą remdamiesi meno kūrinio siužetu.
2. *Konstruktivaus tipo* lankytojai, priskirtini II stadijai stebi meno kūrinį pagal iš anksto susikurtą struktūrą. Kūrinį vertina pagal jų socialinio, moralinio ir įprasto pasaulio vertybes.
3. III stadija – *Klasifikuojantys* stebėtojai meno kūrinį stebi iš analitinių ir meno istorinių pozicijų. Turi meno istorijos ir teorijos žinių.
4. *Interpretacinio tipo* VI stadijos stebėtojai – siekia emocinės reakcijos bei asmeninio susidūrimo su meno kūrinium.
5. V – aukščiausios *Atkuriamojo tipo* estetiškos reakcijos stadijos stebėtojai kritiškai vertina dailininko iškeltas problemas ir pasiūlytus sprendimus. Jis susitapatina su meno kūrinium ir aktyviai kuria prasmę.

Tyrimas atskleidė faktą, jog estetinė reakcija yra įtakojama ne tiek amžiaus, kiek estetinio patyrimo faktoriaus. Didžioji dalis apklaustųjų suaugusiųjų muziejaus lankytojų buvo priskirti II estetiškos raidos pakopai.

VMS metu menas yra pasitelkiamas kritinio mąstymo, bendravimo ir vizualinio raštingumo ugdymui. Suvokimo augimas yra pasiekiamas stebint meno kūrinius didėjančio sudėtingumo seka; atsakant į klausimus ir dalyvaujant pedagogo inicijuojamose diskusijose [42].

VMS skatina:

- asmeninį santykį su skirtingų kultūrų, laikotarpių ir vietovių menu;
- pasitikėjimą ir gebėjimus atrasti meno reikšmę;
- aktyvias diskusijas klasėse ir grupinį problemų sprendimo būdą;
- mąstymo ir komunikacinių gebėjimų raidą;
- rašymo gebėjimų raidą;
- šių gebėjimų panaudojimą kitose srityse.

VMS teorijoje meninio ugdymo tikslas yra vizualinio raštingumo ugdymas kuriant asmeninį suvokėjų santykį su menu ir meno kūriniumi. Šį metodą pagal mokymosi proceso organizavimą galima vadinti į besimokantįjį nukreiptu ugdymu. Vizualinis raštingumas - tai gebėjimas analizuoti meno kūrinį: kūrinio turinio, konteksto, prasmės nustatymas ir vertinimas. Vaizduojamojo meno prasmė konstruojama remiantis asmeninėmis asociacijomis, klausimais, mąstymu, analize, faktų išsiaiškinimu ir suskirstymu į kategorijas.

VMS ugdymo metodą sudaro:

1. klausimų uždavimas, kuriais inicijuojamas aktyvus prasmės atradimo procesas;
2. atsakymų perfrazavimas ir klausimų, skatinančių gilesnį tyrinėjimą uždavimas;
3. diskusijos inicijavimas ir plėtojimas, siekiant išgauti įvairius žiūros taškus ir nuomones, bei pagalba jas susiejant tarpusavyje;
4. atviro tyrinėjimo proceso išlaikymas ir gilesnio analizavimo skatinimas, panaudojant gautą informaciją ir turimas žinias.

VMS yra atradimų procesas. Klausimų pagalba yra inicijuojamos diskusijos, kurių metu kyla gilūs atsakymai apie meno kūrinio turinį. Visi atsakymai į klausimus yra priimami kaip teisingi. Rekomenduojami naudoti metodo autorių nustatyti klausimai. Pirmuoju klausimu – **Ką šiame paveiksle matai?** – yra pradama diskusija. Juo pastūmėjama gilintis į paveikslo siužetą ir ieškoti meno kūrinio prasmės. Pradedantieji stebėtojai dažniausiai yra pasakotojai ir remdamiesi paveikslo siužetu kuria istoriją. Varijuojant klausimais suvokėjus galima paveikti paskatinti kalbėti apie spalvinę gamą, jausmus, asmenines asociacijas. **Ką tu matai, kad taip manai?** – klausimu prašoma į meno kūrinį pažvelgti giliau ir pagrįsti savo nuomonę konkrečiais faktais. **Ką dar gali rasti?** – klausimu išgaunamas pokalbio išbaigtumo efektas, kuomet ieškoma likusių nepastebėtų detalių.

VMS meninio ugdymo teorijos objektas yra ne meno kūrinys, o pats suvokėjas. Šio mokymosi proceso metu informacija yra išgaunama palaipsniui, aktyvaus santykio su meno kūriniumi metu. Nuo Disciplinomis grindžiamo ir integracinio meninio ugdymo metodų Vizualinio mąstymo strategijų metodas skiriasi tuo, jog čia mokoma ne faktinio pobūdžio apie meną žinių, bet lavinami meno kūrinio stebėjimo, suvokimo ir vertinimo įgūdžiai.

Apžvelgus meninio ugdymo teorijas galima išskirti pagrindinius meninio ugdymo turinį formuojančius elementus:

- 1 Meninio ciklo dalykų pažinimui svarbu specifinių meninio turinio žinių lankytojams suteikimas: meno istorijos, meno teorijos, estetikos žinios;
- 2 asmeninio santykio su meno kūriniumi formavimas, estetinio meno kūrinių suvokimo siekimas remiantis analizės, interpretacijos, vertinimo metodais; taip pat meninės kūrybos gebėjimų ugdymas.
- 3 meno kūrinio kontekstų suvokimas ir gebėjimas jį sieti su aktualiais gyvenimo momentais: socialine, kultūrine aplinka, bei istorijos, mokslo ir kitomis disciplinomis.

Šie meninio ugdymo turinio elementai yra svarbūs kritinio mąstymo, kūrybiškumo, bei šiuolaikinio kompetentingo meno vartotojo ugdymui.

Meninio ugdymo sampratų apžvalga parodė ryškia meninio ugdymo kaitą. Nuo meninio ugdymo suvokimo kaip meninės veiklos (tapybos, muzikos ir pan.) mokėjimų ir gebėjimų ugdymo, buvo prieita prie visuminio meninio ugdymo sampratos, t.y. meno istorijos, meno teorijos žinių suteikimo, estetinio meno kūrinių suvokimo, vertinimo, interpretavimo gebėjimų ugdymo. Šią slinktį įtakojo pagrindinės meno filosofijos kryptys – modernizmas ir postmodernizmas.

Modernistinėje meninio ugdymo sampratoje ugdymo objektas yra meno kūrinys bei meno kūrinio aplinka, įtakojusi jo atsiradimą. Postmodernizmo įtakoje pakito požiūris į meną bei jo panaudojimo galimybes meniniame ugdyme. Postmodernistinėse teorijose meninio ugdymo objektas – žmogus ir jo aplinka, bei žinios apie tai, kokią įtaką meno kūrinys daro jo gyvenamajam kontekstui – socialinei, politinei, estetinei ir kultūrinei aplinkai.

Šiuolaikinės meninio ugdymo teorijos: DBAE, Meno integracijos teorija bei VMS, pateikia skirtingą meninio ugdymo turinį. Nuo išskirtinai meninio ciklo dalykų pažinimo, kuriuos akcentuoja DBAE teorija, yra pereinama prie mokymosi panaudojant meną koncepcijos. Ugdytinis tampa ne tik meninio turinio žinovu, bet, remiantis sociokultūrine integracija, įgyja gebėjimus meną sieti su kasdienine gyvenamąja aplinka, bei panaudoti žinias įvairiose gyvenimiškose situacijose. Naujausia meninio ugdymo teorijoje – VMS, pakinta požiūris į meninį ugdymą ir į meninio ugdymo objektą. Mokomasi ne faktinės ir teorinės informacijos, bet lavinami meno kūrinio stebėjimo ir suvokimo įgūdžiai.

2 EDUKACINĖS VEIKLOS UŽSIENIO MENO MUZIEJUOSE PATIRTIS

Ši darbo dalis yra skirta išsiaiškinti meno muziejų edukacijos sampratas, meninio ugdymo plėtojimo galimybes. Taip pat nustatyti šiuolaikinių meninio ugdymo teorijų įtaką ir apraiškas muziejų edukacinėse programose.

Meno muziejai turi didelį potencialą įvairių formų mokymosi programų metu plėtoti meninį lankytojų ugdymą. Originalūs meno kūriniai sudaro palankias objektu grindžiamo mokymosi galimybes.

2.1 Meno muziejų edukacijos sampratų raida

Jungtinėse Amerikos valstijose meno muziejų edukacijos perspektyvos buvo pradėtos svarstyti XX a. pradžioje. Išsiskyrė dvi, meno muziejaus, kaip mokymosi vietos sampratos. Jas įtakojo Estetinė filosofija ir socialinės reformos filosofija. Bostono vaizduojamojo meno muziejaus (the Boston Museum of Fine Arts) estetinę meno muziejų filosofiją sukūrė Benjamin Ives Gilman 1918 m. Jo nuomone, pirminė muziejaus funkcija yra rinkinių formavimas, saugojimas ir meno kurinių eksponavimas. Edukacija – antrinė funkcija ir skirta charakterio formavimui, meno istorijos mokymui ir estetinio suvokimo lavinimui [39; 404]. Ši Benjamin Ives Gilman filosofija kilo iš 1870-90 m. paplitusio Estetinio judėjimo. Ji remiasi idealistiniu meno estetikos suvokimu, kuomet mokymasis vyksta kontempliacijos proceso metu. Bostono vaizduojamojo meno muziejaus modelis muziejų apibrėžia kaip šventovę, kur mokymasis yra prilyginamas individualiam santykiui su grožiu [26].

Newarko Meno muziejaus (Newark Art Museum) direktorius John Cotton Dana mokymąsi muziejuje suvokė kaip pagrindinę muziejaus funkciją. Jo pažiūros artimos Šviečiamajam racionalizmui, įtakotos socialinės reformos. Socialinės reformos filosofijoje akcentuojama, kad menas ir estetinis pasitenkinimas yra skirti visiems žmonėms, nepriklausomai nuo klasės, pasiekti geresnę gyvenimo kokybę.[39; 405] Edukacija buvo prilyginama ne estetiniam lankytojų ugdymui, skonio lavinimui, o meno ir visos materialios kultūros pažinimui [26; 14].

Daugelyje pasaulio šalių muziejų edukacinės funkcijos pripažinimo svarba išaugo nuo XX a. pradžios. Tačiau pirmasis svarbus postūmis šiai problemai nagrinėti pasauliniu mastu buvo 1951 m., ruošiantis 1952 m. UNESCO seminarui Bruklina. Šiame seminare buvo nagrinėjamas muziejų edukacinio vaidmens klausimas, po kurio kilo didelis susidomėjimas muziejų ištekliais ir jų edukaciniu potencialu. Tai galima laikyti muziejinės edukacijos pripažinimo ir mokslinio tyrinėjimo pradžia [27]. Muziejų edukacinė veikla tampa viena iš pagrindinių muziejaus funkcijų kartu su eksponatų kaupimo ir jų išsaugojimo ateities kartoms.

Kova tarp estetizmo ir racionalizmo meno muziejų edukacinės veiklos koncepcijose gyvavo ir XX a. 8-9 deš. Jos įtakoje kilo diskusija dėl muziejaus misijos – ar muziejus tarnauja žmonėms, ar meno kūriniams. Sherman E. Lee 1978 m. mokymosi muziejuose koncepcijoje nurodoma, jog muziejus savo edukacinę funkciją atlieka meno kūrinius pateikdamas ekspozicijoje: *“...muziejus yra pirminis mokymosi šaltinis. Vien tik egzistuojamas – saugodamas ir eksponuojamas meno kūrinius – jis yra mokomasis plačiausia ir geriausia prasme”* [26]. Žiūrovas mokosi stebėdamas meno kūrinį. Šioje sampratoje yra koncentruojamasi į meno kūrinį, kuris yra pirminis mokymosi šaltinis, bei suteikiama galia objektui kalbėti pačiam už save. Dešimtmečiu vėliau meno muziejų edukacinės veiklos samprata pasikeitė. Meno muziejų, kaip mokymosi institucijos funkcija buvo suvokiama pristatant originalius meno kūrinius ir suteikiant prieinamumą visuomenei. 1988 m. Bonnie Pittman Gelles mano, jog meno muziejų edukacijos tikslas yra padidinti lankytojams galimybę suvokti ir įvertinti originalius meno kūrinius bei perkelti šias patirtis į kitas jų gyvenimo sferas [26]. Ši meno muziejų edukacijos definicija išreiškia kompromisą – prieinama išvados, jog muziejus turi tarnauti ir meno kūriniams, ir lankytojams. Meno muziejų edukacinis pagrindas yra meno kūrinys, tuo tarpu muziejų edukacijos samprata yra įtakojama į lankytoją nukreiptos filosofijos, susidedančios iš prasminės meno kūrinio interpretacijos, kuri praturtintų individų gyvenimą [26].

Iki XX a. 6 deš. meno muziejų edukacinė funkcija buvo svarstoma lokaliai, vieno muziejaus veiklos rėmuose. Jų koncepcijas įtakojo tuo metu vyravusios meno filosofijos srovės, muziejų vadovų, kuratorių bei muziejų pedagogų požiūris į muziejų kaip švietimo instituciją. XX a. 8 deš. prasidėjo meno muziejų edukacinės veiklos tyrinėjimai, kurių metu buvo atskleisti įvairūs atskirų šalių meno muziejų edukacinės funkcijos aspektai.

1986 m. Eliot W. Eisner ir S. M. Dobs atliko Jungtinių Amerikos Valstijų muziejų edukacinės veiklos tyrimą, kurio tikslas buvo “suprasti muziejų edukacijos pozicijas, funkciją, problemas ir tikslus [26]. Buvo išsiaiškinta, jog meno muziejų edukacinė veikla vis dar remiasi požiūriu, kad pats meno kūrinys yra edukacinis, o muziejaus tikslas pristatyti jį lankytojams. Meno muziejų edukacinės programos rėmėsi meno istorijos žinių pateikimu ir bandymu padėti muziejų lankytojams teisingai suvokti meno kūrinius [23; 124].

1989 m. – JAV meno muziejų edukacinę veiklą nagrinėjo Terry Zeller ir nustatė filosofinį ir istorinį šios veiklos pagrindus. Jis išskyrė keturias vyravusias meno muziejų edukacijos koncepcijas: 1. estetinė / meno supratimo kryptis; 2. meno istorinė kryptis; 3. tarpdisciplininė / humanitarinių mokslų pakraipa; 4. socialinės reformos pakraipa [39; 404].

1995 m. Danielle Rice savo nuomonę apie muziejų poziciją edukacinės veiklos meno kūrinių atžvilgiu pateikia straipsnyje “Muziejaus edukacijos neapibrėžtumas”(Museum education embracing uncertainty) [26]. Čia ji išskiria meno srovių – modernizmo ir postmodernizmo įtaką

meno muziejų edukacinės veiklos praktikoje. Modernistinis meno muziejų edukacinės veiklos pobūdis buvo grindžiamas tiesioginiu meno kūrinių pažinimu. Muziejų edukacinė veikla buvo paremta meno istorijos ir teorijos žinių perteikimu lankytojams. Mokymosi centre – meno kūrinys bei formalistinis jo atlikimo suvokimas. Postmodernizmas į muziejų edukacinę veiklą įnešė kitą sampratą. Vietoje vienakrypčio meno istorijos pristatymo yra kuriami daugiaplaniai pasakojimai, pasirinkta tema pristatoma žvelgiant iš keleto perspektyvų. Individualus meno kūrinys, anksčiau suvoktas kaip formalių elementų rinkinys, yra suvokiamas kaip socialinio, kultūrinio, politinio konteksto pranešimo dalis.

Šios dvi edukacijos kryptys meno muziejuose viena nuo kitos skyrėsi meno kūrinio, bei apskritai meno estetikos ir meno istorijos suvokimu, bei muziejaus laikysena meno kūrinių atžvilgiu. Pirmuoju atveju muziejus buvo pasyvus, savaime vertingų ir universaliai suvokiamų meno kūrinių reprezentantas, o antruoju atveju muziejus užėmė aktyvias pozicijas meno kūrinio interpretavimo srityje. Muziejus iš pasyvaus reikšmių perteikėjo tampa aktyviu jų kūrėju ir interpretatoriumi.

Užsienio meno muziejų edukacinės veiklos koncepcijos formavosi visą XX amžių. Muziejų edukacinės funkcijos pripažinimas XX a. 6 deš. davė didelį postūmį meno muziejų edukacinės veiklos raidai. Nuo muziejaus, kaip meno kūrinių pateikimo ekspozicijose ir lankytojų estetinio skonio lavinimo, asmeninės kontempliacijos su meno kūrinio metu, sampratos buvo prieita prie muziejaus, kaip reikšmių ir aktyvių mokymosi situacijų kūrėjo sampratos.

2.2 Meninio ugdymo teorijų taikymas meno muziejuose

Pagrindinis mokymosi šaltinis muziejuose yra eksponatas – realus objektas, kuris išskiria muziejų iš kitų mokymosi įstaigų. Meno muziejuose didžioji dalis meninio ugdymo programų yra skiros meno pažinimui, konkrečių meno kūrinių analizės metu. Skirtingi muziejai rengia ir plėtoja labai įvairaus turinio mokymosi programas. Pagal pateikiamos informacijos turinį jas galima grupuoti į du blokus: mokymosi programos kurias sudaro a) išskirtinai meninio ugdymo dalyko turinio informacija, arba meno disciplinos kryptis; b) tarpdalykinio turinio edukacinės programos.

2.2.1 Meno disciplinos krypties edukacinės programos

Eilean Hooper-Greenhil [43; 44] pristato vieno kūrinio interpretacijos metodą, kuomet vyksta nuoseklus vieno kūrinio tyrinėjimas. Pirmas etapas – kūrinio aprašymo momentas, jo metu yra susipažįstama su paveikslo visuma, t.y. paveikslo siužetu ir jo fonu. Antrasis etapas – analizės metu vykstantis detalesnis meno kūrinio apibūdinimas. Meno kūrinio tyrinėjimo procesas yra

priklausomas nuo lankytojų turimų žinių, palaiptiui, skaitant paveiklo turinį, stilistiką, istorinį kontekstą einama link kūrinio interpretacijos. meno kūrinys pateikiamas reikšmių laukas yra labai platus, ir kūrinio analizė tęsiasi tol, kol pakanka lankytojo turimų žinių prasmei išsiaiškinti. Nuo to kas žinoma, einama link nežinoma. Šis muziejuje taikomas mokymosi principas remiasi DBAE metodika. Atliekami *aprašymo*, *analizės* ir *interpretacijos* žingsniai. Šiuo veju pateikiamos ar atrandamos informacijos turinys nėra griežtai apibrėžtas, o išplaukia iš lankytojų turimų žinių ir tyrinėjimo proceso eigos.

Kitas atvejis - DBAE grindžiama vaizduojamojo meno pažinimo programa parengta Nacionaliniame Vangogo muziejuje Amsterdame [8]. Čia meno kūrinio tyrimui yra pasirinktos meno istorijos ir estetikos kryptys. Programa susideda iš kūrinio analizės ir, remiantis ja, meno kūrinio kūrimo. Šio edukacinio užsiėmimo objektas yra vienas, konkretus meno kūrinys. Jo tikslas – ne tiek pažintinis, kiek specifinių meninio turinio žinių suteikimas, lankytojo ir meno kūrinio sąveikos formavimas.

Paveiklo “Bulvių valgytojai” analizė remiasi klausimynu:

Tiesioginės arba pasakojamosios vertės:

1. Apibūdinti paveiklo siužetą: žmones, jų skaičių, aprangą, namus, jų ekonominę būklę;
2. Pateikti paveiklo turinio interpretaciją.

Vizualinės, vaizdinės vertės:

1. Spalvinės gamos apibūdinimas, šviesio ir tamsumo nustatymas, paviršiaus tekstūros, linijos, ritmo, kompozicijos struktūros nustatymas;
2. Įspūdžio, kurį kelia paveiklo spalvinė gama išsakymas.

Ekspresijos vertės:

1. Namų interjero apibūdinimas jaukumo atžvilgiu, žmonių veido išraiškų, nuotaikos nusakymas;
2. Autoriaus intencija nuotaikai ir jausmams išreikšti paveiksle, ir ar tai buvo pasiekta.

Meno kūryba: kūrimas ir pristatymas:

1. Remiantis analizuotu meno kūriniu, sukeltomis reakcijomis ir atsakymais į klausimus sukurti savo kūrinį. Jį pristatyti užsiėmimo pabaigoje surengtoje kūrinių parodoje.

Šios Van Gogo muziejaus parengtos mokymosi programos tyrinys yra griežtai struktūriškai apibrėžtas. Lankytojui yra pateikiamas detalus dailės kūrinio analizės planas, nurodomos žiūros kryptys.

Luizianos modernaus meno muziejuje rengiamos meno pažinimo programos taip pat yra skirtos vizualinio meno sričiai. Šio muziejaus edukacinio skyriaus tikslas – praplėsti moksleivių kritinio mąstymo gebėjimus modernaus ir šiuolaikinio meno srityje, skatinti jų kultūrinio identiteto formavimąsi bei toleranciją kultūrų skirtumams [15]. Muziejaus keliami meninio ugdymo uždaviniai

yra supažindinti su vizualine raiška; suteikti specialias žinias. Vizualinės raiškos pažinimas – tai mokymasis žiūrėti ir matyti, apibūdinti, aptarti, diskutuoti, nupiešti, padaryti eskizą. Kaip dėmesio patraukimo priemonės yra naudojami eskizavimas, klausimų uždavimas, pasakojimas. Mokymosi metu siekiama modernistinio ir šiuolaikinio meno pažinimo. Mokymosi procesą sudaro keturi elementai:

- darbų apžiūrėjimas;
- apibūdinimas, klausimai, dialogo inicijavimas;
- eskizavimas, rašymas, analizė
- interpretacija.

Darbų apžiūrėjimo metu yra susipažįstama su muziejaus ekspozicija ir meno kūriniais. Ši programa skirta ne vieno kūrinio analizei, kaip aukščiau aptartose, bet keletui. Nuo bendro įspūdžio susidarymo ir ekspozicinės visumos suvokimo einama links smulkesnio meno kūrinių nagrinėjimo. Taigi antruoju edukacinio užsiėmimo momentu yra siekiama giliau pažvelgti į meno kūrinį, apibūdinti jo vizualinę raišką, formą, išreikšti savo mintis verbaline forma. Eskizavimo metu yra atliekamos praktinės užduotys – konkrečios, tikslinės užduotys skirtos įsigilinti ir paanalizuoti aptariamą temą giliau. Taip pat yra siekiama atkartoti meno kūrinio kūrimo procesą. Šiame etape taip pat yra pagilintos meno teorijos žinios, pratęsimos diskusijos. Atlikus kūrybinę užduotį yra surengiama darbų prezentacija, kurios metu atliekamas paskutinis etapas – interpretacija. Interpretuojant kūrinį yra lyginami edukacinio užsiėmimo metu dalyvių sukurti darbai su originalais, aptiriamos sirtingos meno kūrinių suvokimo galimybės.

Jau šio muziejaus edukacinės veiklos tiksluose yra apibrėžti meninio ugdymo tikslai, kuriais siekiama kryptingo lankytojų ugdymo. Muziejaus eksponatų pažinimas yra papildytas gilesnės meno kūrinių analizės, kritinio vertinimo momentais. Vizualinė lankytojų išraiška praktinės užsiėmimo dalies metu, yra skirta susipažinti su įvairiomis kūrybos technikomis, bei emocijų, kilusių kontakto su meno kūriniais metu, vizualizacija. Edukacinės programos yra aiškiai metodiškai apibrėžtos, tačiau struktūra konkrečiau užsiėmimo metu gali kisti.

Taigi pateiktuose pavyzdžiuose matome meno kūrinio analizę, kurios tikslas pagrindinių meno kūrinio stebėjimo įgūdžių formavimas ir jo interpretacija verbaline ir vizualine išraiškos formomis. Mokymosi programų turinys remiasi meninio ciklo dalykų pažinimu, o meninio ugdymo teorinį pagrindą šio pobūdžio edukacinėse programose sudaro meninio ciklo dalyko pažinimui skirta teorija – *Disciplinomis grindžiamas meninis ugdymas*.

2.2.2 Tarpdalykinė edukacinių programų kryptis

Tarpdalykinis arba tematinis edukacinių programų pobūdis paremtas integracinėmis meninio ugdymo teorijomis. Šio tipo edukacinėse programose šalia meninio ciklo dalykams skirtos informacijos yra suteikiamos kitų disciplinų žinios. Dažniausiai tokio pobūdžio meno pažinimo programose per meno prizmę yra pateikiamos istorijos, architektūros, mokslo, religijos ir bendrosios kultūros žinios. Nuo mokymo apie meną čia pereinama prie mokymo per meno pažinimą koncepcijos.

Tarpdalykinio pobūdžio edukacines programas rengia J. Paul Getty muziejaus edukacinio skyriaus personalas [44]. J. P. Getty meno muziejaus parengtuose vaizduojamojo meno pamokų kūrimo planuose yra nurodoma, jog mokiniai gebės: kurti meną ir reaguoti į sukurtą; suvokti meno kūrinio prasmę; kurti pasakojimus apie meno kūrinius; suprasti istorinį ir kultūrinį meno kūrinio kontekstą; suprasti meno reikšmę ir vertę jų gyvenime. Matome, jog greta meninio ciklo šiame muziejuje yra taikomos ir tarpdalykinė, ir sociokultūrinė meninio ugdymo integracijos teorijos. Pamokoje „Mitologija Europos dailėje“ pagrindinė jungiamoji tema yra antikinė graikų ir romėnų mitologija. Analizei yra pasirinkti renesanso ir kitų istorinių laikotarpių tapybos darbai, kuriuose atsispindi antikos įtaka. Ši pamoka yra parengta taikant teminės integracijos būdą: į vizualinio meno ugdymo turinį yra integruojamos istorijos-socialinių mokslų tema. Analizuojama klasikinės mitologijos įtaka įvairių epochų menui ir jų interpretacijos [44]. Disciplinų integracijos būdas yra naudojamas pamokoje „Sujungti istoriją ir meną“. Dailės kūriniai pasitelkiami kaip klausimų ir diskusijų stimulatoriai apie laikotarpį, vietovę ir kultūrinį jų sukūrimo laikotarpio kontekstą. Šios pamokos tikslas – atrasti ryšius tarp J. P. Getty muziejuje eksponuojamų dailės kūrinių ir Vakarų Europos istorijos. Jungiamos meninio ugdymo ir istorijos disciplinos. Disciplinų integracija taikoma ir „Meno tyrinėjimo per rašymą“ pamokoje. Čia jungiama kalbos-literatūros ir meninio ugdymo disciplinos. Dailės kūriniai yra analizuojami pasitelkiant įvairias rašymo užduotis, kurios skirtos vystyti verbalinius gebėjimus ir estetinį suvokimą.

JAV įsikūręs nacionalinis faunos ir floros meno muziejus (Wildlife Art Museum) [45] lankytojams pateikia laukinės gamtos pažinimo per meną galimybes. Edukacinę programą sudaro keleto pamokų ciklas. Edukacinėje programoje „Kalnai ir netik“ mokymuisi apie landšaftą pasirinkti tyrinėti peizažo žanro tapybos darbai. Landšaftas – jungiamoji geografijos disciplinos ir peizažo žanro tapybos darbų grandis. Ši programa apjungia ir vizualinio meno, ir geografijos žinias. Šios programos metu mokiniai turi išmokti atpažinti landšafto formas, apibūdinti jų vaidmenį peizažo žanrui, taip pat suvokti naudojamus erdvinės perspektyvos būdus kuriant erdvės iliuziją. Susidaryti ir išsakyti asmeninę nuomonę apie pagrindinius peizažo žanro kūrinių

principus. Naudojamas teminės integracijos metodas. Geografijos žinios yra suteikiamos meno kūrinio siužeto tyrinėjimo metu. Meninio ugdymo turinį sudaro informacija apie peizažo žanro kūrinius ir plastinės meno kūrinių raiškos priemonių analizė: kaip menininkai išreiškia erdviškumą naudodami perspektyvą, kolorito ypatybes.

Pagrindinis dėmesio centras tarpdalykinio pobūdžio edukacinėse programose yra vaizduojamojo meno kūrinio siužetas, žanras ar jo tematika: alegorinis, istorinis, religinis ir pan. Tai sudaro galimybes jo turinio analizę sieti su atitinkamomis disciplinomis.

Integracinė meninio ugdymo kryptis muziejuose yra galima kaip tarpdalykinė integracija; sociokultūrinė integracija ir vidinė meninio ciklo disciplinų integracija. Vidinė meninio ciklo disciplinų integracija yra sutinkama visose apžvelgtose muziejų parengtose mokymosi programose. Tai atspindi JAV paplitusią meno tarpdalykinės prigimties idėją. [p.3, JAV] Sociokultūrinė integracija reikalauja ir kūrinio konteksto išmanymo. Šiame integraciniame meninio ugdymo metode atsispindi postmoderniosios estetikos sampratos, kuomet menas praranda savo autonomiškumą ir tampa sudėtine kultūros dalimi.

2.2.3 Vizualinio mąstymo strategijos muziejų edukacijoje

Muziejaus vaidmuo *Vizualinio mąstymo strategijų* teorijos įgyvendinime yra svarbus kuriant glaudų mokyklų ir muziejų bendradarbiavimą. Muziejus dalyvauja [33]:

- Rengiant mokymo kursus mokytojams;
- Planuojant muziejų lankymo maršrutus;
- Organizuojant ir koordinuojant vietines VMS programas.

Matome, jog muziejus atlieka daugiau organizacinį ir metodinį darbą, tačiau gali vykdyti ir pagal VMS metodą sukurtas lankytojų mokymosi programas.

Pagrindiniu VMS tikslu galima laikyti kritinio mąstymo ugdymą analizuojant meno kūrinius. Meninio ugdymo tikslas šiame metode – vizualinio raštingumo ugdymas [29]. Taigi, taikant šį metodą yra siekiama padėti pradedantiesiems muziejaus lankytojams pagilinti meno kūrinių stebėjimo gebėjimus, galimybes tyrinėti bei surasti įvairias galimas jų reikšmes. Remiais Abigail Housen Estetinės raidos stadijų teorija, pradedantieji stebėtojai yra priskiriami I estetinės raidos stadijai ir apibūdinami kaip *Pasakotojai (priedas Nr. 1.)*. Meno suvokimas prasideda nuo aktyvaus kūrinio stebėjimo. Meno kūrinyje yra pateikiama informacija, kurią pradedantieji stebėtojai gali suvokti. Visa papildoma informacija: meno istorijos, teorijos faktinė medžiaga, kuri neatsispindi meno kūrinyje šiame mokymosi procese nėra naudojama.

VMS metodu parengta Indianapolio Meno muziejaus (Indianapolis Museum of Arts) programa „Mąstymas per meną“ (Thinking Through Art). Šioje programoje yra akcentuojama, jog lankytojų sąveika su vaizduojamojo meno kūriniumi vyksta remiantis jų asmenine patirtimi. Ši programa suteikia pagrindą ne tik mokintis kaip žiūrėti į meno kūrinį, bet kartu ugdo ir kritinio, ir kūrybinio mąstymo gebėjimus, plėtoja rašymo įgūdžius, turtina kalbą ir plečia žodyną.

Plėtojant VMS meno muziejuose ir atsižvelgiant į lankytojų estetinės reakcijos tipą, yra svarbi meno kurinių atranka. Meno kūrinys analizei yra pasirenkamas su gausia siužetine linija. Meno kūrinio siužetas – pagrindinė pradedančiųjų meno kūrinių stebėtojų domėjimosi sritis, kurią jie gali suvokti, žiūrėti, pritaikyti ir reaguoti į tai, ką jie jau žino. Edukatoriaus vaidmuo yra palengvinti meno kūrinio stebėjimo procesą, bet ne pateikti konkrečias žinias ir nuomones. Jis figūruoja tik kaip diskusijos moderatorius, ko pasėkoje didėja muziejų lankytojų sugebėjimas tyrinėti, klausytis ir reaguoti. Muziejaus tikslas yra ne pateikti konkrečią meno istorinę ir teorinę informaciją apie objektą, bet sukelti lankytojo susidomėjimą ir nurodyti meno kūrinio stebėjimo ir jo reikšmių dešifravimo kelius tiesiogiai pritaikant VMS klausimų uždavimo ir atsakymų perfrazavimo metodus.

2.3 Mokymosi proceso organizavimas meno muziejuose

Meninio ugdymo proceso muziejuose kūrimo atžvilgiu yra sutinkami du modeliai, kurie išreiškia skirtingas mokymo tikslo orientacijas:

- mokymasis koncentruotas į objekto pažinimą (object-centred learning);
- mokymasis koncentruotas į besimokantįjį (learner-centred learning);

Aukščiau analizuotos muziejuje kuriamos ir meno disciplinos, ir tarpdalykinė mokymosi programų kryptys pagal mokymosi proceso organizavimą yra priskiriamos objektu grindžiamam mokymuisi. Objektu grindžiamo mokymosi samprata ir ja paremtų mokymosi programų kūrimas yra dažnai naudojama muziejų edukacinėje veikloje. Ši samprata remiasi požiūriu, jog tarp eksponato ir jį supančios informacijos yra glaudus tarpusavio ryšys. Tyrinėjant eksponato teikiamą informaciją yra sukeliama mokinio jausmai, patirtys, mintys ir tai suteikia unikalią mokymosi situaciją. Tyrinėjant objektą kartu gali būti atskleidžiami kultūrinio, socialinio, politinio ir asmeninio objekto sukūrimo kontekstai [22]. Eksponatas yra pirminis informacijos šaltinis, pateikiamas stebėjimui. Muziejaus pedagogas yra traktuojamas kaip ekspertas, kuris atskleidžia suvokėjui nežinomas meno kūrinio prasmes ir jį supančią informaciją. Lankytojas yra traktuojamas kaip pasyvus, eksperto pateikiamos informacijos priėmėjas. Objekto pažinimui skirtos mokymosi programos yra skirtos eksponato, šiuo atveju meno kūrinio pažinimui. Pagrindinis meninio ugdymo tikslas šiose

programose – suteikti lankytojams išsamią informaciją apie eksponatus. Informacijos turinį lemia konkrečios edukacinės formos tematika. Danielle Rice [32; 5] išskiria standartinę meno kūrinį supančią informaciją:

1. kūrinio sukūrimo ir nuosavybės istorija;
2. meno kūrinio vieta autoriaus kūrybos kontekste ir jo biografijos faktai;
3. informacija, susijusi su atlikimo technikomis;
4. meno kūrinio sukūrimo laikotarpio socialinis kontekstas;
5. šių dienų meno kūrinio socialinis kontekstas.

Informacija yra pateikiama palaipsniui, derinama pradinės suvokėjo reakcijos, natūraliai kilusios meno kurinio interpretacijos ir atrinkta informacija. Edukatorius yra ekspertas, jis figūruoja kaip teisingos informacijos pateikėjas, tačiau leidžia lankytojui pačiam konstruoti meno kūrinio prasmę. Edukatoriaus užduodami klausimai nurodo meno kūrinio tyrinėjimo kryptį. Pavyzdžiui: Kas yra kūrinio autorius, kokia technika ir kokių tikslų kūrinys yra sukurtas? Kas yra žinoma apie laikotarpį kuomet jis buvo sukurtas? Ar jis būtų sukurtas šiais laikais? Klausimais yra siekiama sukelti diskusiją ne tik meno dalyko srityje, bet ir sieti su kitais socialiniais, politiniais, kultūriniais, istoriniais dalykais [40].

Į besimokantįjį centruotoje mokymosi teorijoje pagrindinis dėmesys yra kreipiamas į besimokantįjį. Eksponas yra suvokiamas taip pat kaip pirminis informacijos šaltinis, tačiau yra atsisakoma visos papildomos su juo susijusios, bet tiesiogiai meno kūrinio neatsispindinčios informacijos. Daniele Rice šį metodą apibūdina kaip orientuotą į procesą [conversation]. Į besimokantįjį nukreiptas (lerner-centred) meninio ugdymo metodas remiasi tiesioginiu Vizualinio mąstymo Strategijų teorijos įgyvendinimu muziejuose.

2.3.1 Meno muziejų edukacijos formos ir metodai

Meninis ugdymas užsienio meno muziejuose yra vykdomas įvairių mokymo formų metu. Jų pasirinkimą lemia pateikiamos informacijos turinys ir tikslai.

Didžioji dalis meno muziejuose sutinkamų muziejinės edukacijos formų yra tokios pačios kaip ir ne meno tipo muziejuose:

- ekskursija,
- pamoka,
- paskaita,
- projektas,
- mokymosi dienos.

Nuo kitų tipų muziejų jos skiriasi tik lankytojams pateikiamos informacijos turiniu.

Tik meno muziejuose sutinkamos specifinės muziejinės edukacijos formos yra:

- istorijų pasakojimas,
- kūrybinės dirbtuvės.
- pokalbiai apie meną

Ekskursija – muziejinės edukacijos forma, kuomet yra pristatoma lankytojams eksponuojami meno kūriniai. Ekskursijos skirstomos į gidų vedamas ekskursijas (guided tours) ir ekskursijas be gido (self-guided tour). Vakarų Europos ir JAV muziejuose yra paplitę audio gidai ir tekstiniai gidai. Ekskursijos tikslas – lankytojus supažindinti su muziejumi, muziejaus ekspozicija pateikiant pagrindinę informaciją: apie autorių, jo gyvenimą ir kūrybą; apie kūrinių sukūrimo laikotarpį, stilių, pagrindines vizualinės išraiškos priemones.

Pamokos – meno muziejuose rengiamos pamokos įvairioms moksleivių grupėms. Ši mokymosi forma yra priderinta prie bendrojo lavinimo programų, mokiniams suteikiamos tam tikro meninio turinio žinios. Pamokos tema ir turinys yra griežtai apibrėžta, struktūrizuota. Jos metu pateikiama iš anksto atrinkta informacija, naudojamos vaizdinės priemonės. Muziejaus eksponatai - meno kūriniai pamokoje naudojama kaip iliustracinė medžiaga.

Paskaitos – Meno muziejuose paskaitos forma yra naudojama siekiant nuosekliai, išsamiai atskleisti nagrinėjamos temos turinį, skatinti domėjimąsi tema. Paskaitos metu pasitelkiama iliustracinė, vaizdinė medžiaga.

Projektai – tam tikrą laiko tarpą vykstantis edukacinio pobūdžio renginiai, kuriuos vienija bendra tema ir tikslai. Gali būti integruojami skirtingi meninio ciklo dalykai: muzika, dailė, teatras. Projektas užbaigiamas darbo apibendrinimu: dalyvių darbų paroda, sukurto spektaklio demonstravimu ir pan.

Istorijų pasakojimas [storytelling] – ši muziejinės edukacijos forma yra plačiai plėtojama JAV meno muziejuose. Jos tikslas – eksponuojamų meno kūrinių pristatymas įvairių istorijų pasakojimo metu. Tokiu būdu siekiama sutelkti ir kuo ilgiau išlaikyti lankytojų dėmesį į meno kūrinį ir lavinti klausymo, įsivaizdavimo ir dėmesio sutelkimo gebėjimus.

Istorijų pasakojimo programų metu yra siejami meno kūriniai ir pasakojamos istorijos. Sąsajos su menu gali būti istorinio, geografinio, mitinio ar etninio pobūdžio, t.y. tiesiogiai sietis su meno kūrinio kontekstu arba jo siužetu. Pasakojamų istorijų tipai gali būti šie: įvairių šalių tautosakos kūriniai, mitai, pasakos, istoriniai įvykiai ir pan. Istorijų pasakojimas gali vykti kaip atskira programa, arba būti sudėtine didesnio projekto dalimi.

Istorijų pasakojimas gali vykti dviem linkmėm: kai istorijas pasakoja lankytojai; kai istorijų pasakotojai yra muziejaus pedagogai arba pasakotojai-profesionalai, samdomi muziejaus.

Kūrybinės dirbtuvės – šios edukacinės formos esmė yra dvejopa: 1. teorinės informacijos apie meną suteikimas praktinio kūrybinio darbo metu; 2. Matytų ir analizuotų meno kūrinių interpretacija kuriant meno kūrinį. Meno muziejuose yra sutinkamos tapybos, skulptūros, grafikos, keramikos dirbtuvės. Kūrybinės dirbtuvės įrengiamos atskiroje patalpoje, sukuriant dailininko darbo aplinką ir naudojant kūrybai reikalingus įrenginius. Užsiėmimams, vykstantiems kūrybinėse dirbtuvėse vadovauja tos srities dailininkas-profesionalas.

Pokalbiai apie meną – ši edukacinė forma yra naudojama meno kūrinių aptarimui, diskusijoms ir apmąstymams įvairiais meno klausimais, problemomis. Tai probleminio pobūdžio diskusijos.

Ne meno tipo muziejuose populiarios edukacinės formos kaip skolinimo objektai, meno muziejuose nėra paplitę.

Nagrinėjant meno muziejų edukacinę veiklą yra svarbu išsiaiškinti kokie meninio ugdymo metodai gali būti naudojami kuriant mokymosi programas. Filosofo T. Munro yra išskiriami 3 svarbiausi meninio ugdymo metodai;[7;50]:

- istorinis-chronologinis metodas;
- teorinis-sintetinis metodas;
- akademinis.

Istoriniu-chronologiniu metodu siekiama supažindinti ugdytinius su platesniu meniniu kontekstu – meno stiliais, laikotarpiais. Teoriniu-sintetiniu metodu siekiama paaiškinti kai kuriuos meno kūrinio elementus ir jų tarpusavio sąveiką – linijas, spalvas, ritmą ir kt. Akademinis padeda lavinti vaiko ranką ir akį – vaikui siūloma piešti ir fantazuoti, kūrybiškai išreikšti save. Kad pasiekti kuo geresnių ugdymo rezultatų visus šiuos metodus reikėtų derinti tarpusavyje [7; 50].

Algirdas Gaižutis [7; 67] nurodo žaidimo ir meninės kūrybos metodų svarbą. Žaidimai padeda ugdyti vaiko imitacinę vaizduotę ir kūrybinius sugebėjimus. Žaisdamas ir mėgdžiodamas suaugusiųjų veiklą ir elgesį, vaikas bręsta fiziškai ir dvasiškai. Tobulėja visa vaiko psichofizinė prigimtis, protas, vaizduotė, jausmai, valia. Į žaidimo sampratą įeina ir vaidybine veikla. Lavinant estetinius jausmus ir vaizduotę yra svarbūs *teatralizuoti, dramatiniai žaidimai*. Žaisdamas “teatrą” vaikas pasirenka sau tinkamą siužetą, pasiskirsto vaidmenimis, paruošia aplinką. Norint suvaidinti personažą reikia rasti tinkamą balso intonaciją, tembrą, mimiką, judesį, pozą ir gestus. Tai yra scenos veiksmo kūrimo priemonės kurias žaidimo metu vaikai naudoja savaime [7; 75].

Ugdant meninius sugebėjimus svarbi yra ir vizuali vaikų išraiška. Vaizduojamajame mene reiškiasi atkūrimo ir perkūrimo funkcija. Piešimas padeda lavinti vaiko vizualųjį suvokimą, moko jį atidžiai stebėti daiktus ir reiškinius, labiau jausti detalės ir visumos santykį, erdvę, formą, geriau

orientuotis aplinkoje. Piešimas tiesiogiai siejasi su pažintiniais sugebėjimais, regimąja atmintimi, taktiliniu daiktų interpretavimu. Piešimas, lipdyba, šokis – neverbalinės išraiškos priemonės, kuriomis gilinamas vaiko suvokimas, pažinimas ir vertinimas [7; 90].

Marcia Muelder Eaton straipsnyje *meninis ugdymas galvosūkiu* [46; 84] atkreipia dėmesį į šio metodo panaudojimo meniniame ugdyme svarbą. Galvosūkius ji apibrėžia kaip vieną iš būdų parengti kvietimą suvokti ir atspindėti tas objektų ypatybes, kurios remiantis mums žinomomis priežastimis suteiks pasitenkinimą kitiems. Estetiniai galvosūkiu, versdami žmones galvoti apie meno kūrinį, sutelkia jų dėmesį ties tomis objektų vertybėmis, kurios yra vertos dėmesio. Galvosūkiu apie meną funkcija – skatinti žmones filosofuoti, įsitraukiant į diskusijas ir labiau įsigilinti į pačius meno kūrinius.

Andrea Weltzl-Fairchild [25] akcentuoja klausimų uždavimo metodą estetinio ugdymo procese. Ištyrus 8 – 12 metų amžiaus mokinių estetinę reakciją buvo nustatyta, kad vaikų estetiniam reagavimui į skirtingų stilistikų meno kūrinius turi muziejaus pedagogo užduodami klausimai. Buvo atrasta, kad klausimų pobūdis ir seka daro įtaką vaikų sprendimams. Klausimai varijavo nuo asmeninių pojūčių ir požiūrio į paveikslą iki jo įvertinimo - subjektams sukuriama ir emocinė ir pažintinė situacija. Pirmi 4 klausimai buvo užduoti siekiant, kad subjektai kontempliuotų, įsijaustų į paveikslo nuotaiką, formas ir įvykius. Tai daryta prašant vaikų atkurti paveikslą savo vaizduotėje. Sekančiais 4 klausimais buvo subjektų prašoma išeiti iš paveikslo pasaulio ir pasvarstyti kaip paveikslas atsirado, ar jis patiktų suaugusiems, ar jis patinka subjektui, prašoma išreikšti savo nuomonę apie paveikslą.

Klausimai darė didelį poveikį subjektų reagavimui. Fenomenologiniai klausimai buvo atviri ir jie sukėlė daugiau įvairių temų reakcijų nei kiti klausimai. Šios reakcijos turėjo ryšį su subjekto jausmais ir paveikslo nuotaika. Klausimai apie meno kūrinio kilmę, jo autorių reikalavo daugiau specifinių meno istorijos ir teorijos žinių. Ši informacija yra glaudžiai susijusi su lankytojų amžiumi, taigi jauniausi subjektai ja nesidomėjo ir mažai žinojo apie paveikslo kilmę. Atsakymai į klausimus apie asmeninį vertinimą buvo skirtingi, paremti keliais kriterijais, suaugusiųjų vertinimas buvo visiškai priešingas vaikų vertinimui.

Taigi mintys ir koncepcijos, kurias sukėlė klausimai buvo svarbūs estetinio reagavimo į meno kūrinius faktoriai. Jie subjektams pateikė svarstymų objektus, į kuriuos reikėjo pabandyti atsakyti. Kartais klausimas vaikus nustebindavo, kadangi pateikdavo idėjas, mintis apie kurias jie negalvodavo. Kaip edukacinis įrankis, klausimai yra viena iš muziejaus pedagogo priemonių, kuriuos galima naudoti siekiant įvairių rezultatų. Tyrimas parodė, jog vaikai buvo labai imlūs į klausimus įmontuotoms idėjoms.

Kiekviena edukacinė forma reikalauja tam tikrų, jai būdingų meninio ugdymo metodų. T. Munro pateikti istorinis-chronologinis metodas ir teorinis-sintetinis metodas yra plačiai naudojami ekskursijos metu. Pateikiama pagrindinė meno kūrinius pristatanti informacija. Žaidimai arba įvairios inscenizacijos pasitelkiamos kaip lankytojų interpretacijos, kilusių asociacijų išraiška. Meninės kūrybos metodas yra pagrindinis komponentas kūrybinėse dirbtuvėse. Klausimai yra svarbi pedagoginė priemonė gilinti lankytojų pastabumą, kelti susidomėjimą, skatinti diskutuoti.

Meno muziejai yra priskiriami neformalaus ugdymo institucijoms. Lankytojams muziejai siūlo platų mokymosi formų pasirinkimą, kurių metu lankytojams yra patraukliai pateikiama meninio turinio informacija.

Įvairių formų meninio ugdymo programos yra svarbi užsienio meno muziejų edukacinės veiklos sritis. Užsienio šalių muziejai rengdami meno pažinimo programas remiasi bendromis meninio ugdymo teorijomis. Yra plėtojamos vieno kūrinio edukacinės programos, sukurtos atsižvelgiant į *Disciplinomis grindžiamo meninio ugdymo modelį*, kai atliekama analizė, interpretacija ir vertinimas. Meno muziejų edukacinėje veikloje yra sutinkamas ir tarpdalykinis meninio ugdymo pobūdis, daugelis meno muziejų savo meninio ugdymo programose įgyvendina *Vizualinio mąstymo strategijų teoriją*. Meno muziejų meninio ugdymo turinį sudaro meno istorijos, meno teorijos, estetikos žinios, ugdomi lankytojų meno kūrinių analizės, suvokimo, interpretaciniai ir vertinimo gebėjimai. Yra svarbi ir kūrybinė lankytojų raiška.

Muziejų meninio ugdymo specifika yra tampriai susijusi su bendromis meninio ugdymo tendencijomis ir įtakojama meninio ugdymų teorijų. Modernizmo ir postmodernizmo filosofinių srovių įtaka meninio ugdymo turiniui atsispindi ir meno muziejų meno pažinimo programų turinyje, bei bendrosiose meno muziejų edukacijos sampratoje.

3. MENINIS UGDYMAS LIETUVOS MENO MUZIEJUOSE

Antroje darbo dalyje paaiškėjo, jog meninis lankytojų ugdymas yra svarbi užsienio meno muziejų edukacijos sritis. Muziejai kurdami mokymosi programas atsižvelgia į vyraujančias meninio ugdymo tendencijas. Pirmoje dalyje analizuotos šiuolaikinės meninio ugdymo teorijos: DBAE, Integracinė meninio ugdymo kryptis, VTS įtakoja meno muziejuose plėtojamų įvairių mokymosi formų turinį.

Remiantis aukščiau pateikta teorine medžiaga, dokumentų analize, tyrinėjama Lietuvos meno muziejų edukacija, jos sampratos. Atskleidžiamas meninio ugdymo pobūdis, jį sudarantys turinio elementai. Analizei pasirinkti nacionalinio muziejaus statusą turintys dailės muziejai ir jų padaliniai, vykdančios meno pažinimo programas. LDM ir jo padaliniai: Taikomosios dailės muziejus, Vilniaus paveikslų galerija, Radvilų rūmai, Prano Domšaičio galerija (Klaipėda); NČDM, bei jo padaliniai: Juozo Zikaro muziejus, Liudo Truikio memorialinis muziejus, Kauno paveikslų galerija, Mykolo Žilinsko dailės galerija.

3.1 Lietuvos meno muziejų edukacinės veiklos bruožai

Lietuvos meno muziejai edukacinę veiklą vykdyti pradėjo XX a. pabaigoje, kuomet jau buvo susiformavę užsienio muziejų edukacinės sampratos ir veiklos koncepcijos. Oficialiai Lietuvos muziejų veiklos dalimi ji pripažinta 1997 m. prie Lietuvos muziejų asociacijos įkūrus švietimo sekciją.

NČDM edukacinės veiklos pradžia laikomi 1964 m., kuomet prie muziejaus veikė Liaudies universiteto Dailės fakultetas. Nuo 1976 m. „Jaunojo klausytojo lektoriume“ buvo rengiamos paskaitos moksleiviams apie dailę, organizuojamos keliaujančios parodos bei susitikimai su dailininkais provincijoje. 1987 m. veiklą pradėjo Vaikų dailės studija, o 1989 m. buvo įkurtas Meninio lavinimo centras, kuris 1992 m. pervadintas į Informacinio darbo skyrių. 1993 m. minėtas skyrius perorganizuotas į Muziejinės informacijos ir švietimo skyrių, o 2000 metais prie šio skyriaus prijungus Šiuolaikinio meno informacijos centrą muziejuje buvo suformuotas šiuo metu veikiantis skyrius [47].

NČDM Švietimo skyriaus veiklos kryptys apima platų veiklos lauką: darbas su mokyklomis, seminarų ir metodinės medžiagos mokytojams rengimas; edukacinių parodų, renginių, akcijų įvairioms tikslinėms grupėms rengimas; vaizdinės, metodinės, archyvinės skyriaus medžiagos kaupimas; „Vaikų meno laboratorijos“ darbo palaikymas. Specializuotų edukacinių užsiėmimų moksleiviams rengimas taip pat priklauso šio skyriaus veiklos barui [47].

Pagrindinis šio skyriaus tikslas – ugdyti muziejaus lankytoją, sudominti vaikus ir jaunimą muziejuje saugomomis vertybėmis, supažindinti su šiuolaikiniu menu, lietuvių ir užsienio menininkų kūryba [47].

NČDM dailės muziejaus Švietimo skyrius edukacines programas rengia nuo 1994 m. Edukacines programos vykdomos muziejuje ir jo padaliniuose: Mykolo Žilinsko dailės galerijoje, Kauno paveikslų galerijoje, Juozo Zikaro muziejuje, Liudo Truikio memorialiniame muziejuje. 2006 m. muziejaus strateginiame plane vienas iš iškeltų tikslų yra plėsti edukacinę veiklą, adaptuotą įvairiems socialiniams sluoksniams ir skirtingo amžiaus grupėms. Vystyti edukacinę veiklą keliomis kryptimis: darbas su pedagogais, darbas su moksleiviais, darbas su neįgaliaisiais, darbas su profesionalais, darbas su socialiai remtiniais žmonėmis, šeimomis. Pritaikyti esamas ekspozicijas ir parodas edukacinei veiklai, leisti informacinius, mokslinius leidinius, leidžiančius visuomenei pristatyti vertingiausias muziejuje saugomo kultūrinio paveldo objektus ir reiškinius [49]. Šis tikslas atskleidžia svarbų muziejaus požiūrį edukacinės veiklos atžvilgiu ir orientacijos į skirtingas tikslines grupes svarbą.

LDM misija yra kaupti, saugoti, tyrinėti, restauruoti ir populiarinti nacionalinės vertės dailės kūrinius ir kitas kultūros vertybes, ir jas pristatyti ekspozicijose, parodose ir publikacijose. Muziejaus pristatyme 2006-2008 m. Strateginiame plane nurodoma, jog kartu su švietimo įstaigomis jis rengia ir vykdo muziejines moksleivių mokymo programas. Vykdamas edukacinius užsiėmimus moksleiviams, bus sudarytos tinkamos sąlygos jaunimo kultūriniam švietimui tiek Vilniaus miestui, tiek Lietuvos regionų mokykloms [49].

Šiuo metu edukacinė veikla Lietuvos Dailės muziejuje yra laikoma viena iš prioritetinių veiklų [11]. 1997 m. muziejuje įkurtas Meno pažinimo centras, pirmasis tokio pobūdžio centras Lietuvoje. Meno pažinimo centro darbuotojai edukacines programas kuria Radvilų rūmų, Taikomosios dailės muziejaus ir Vilniaus paveikslų galerijos ekspozicijoms. Šio centro veiklos pagrindinis tikslas yra edukacinių programų, skirtų įvairioms visuomenės grupėms, kūrimas ir įgyvendinimas [11; 8]. Nuo centro įkūrimo pradžios buvo sukurta daugiau nei 100 edukacinių programų.

LDM edukacines programos remiasi muziejaus ekspozicijų ir rinkiniu turiniu bei bendrosiomis Lietuvos mokyklų programomis, naujausiais pedagogikos, psichologijos, muzeologijos pasiekimais. Edukacinių programų tikslas – atsižvelgiant į kiekvienam amžiui būdingas suvokimo galimybes, siekiama pažadinti jaunimo kūrybinius gabumus, netradicinėmis priemonėmis pažinti vaizduojamąją ir taikomąją dailę bei liaudies meną [11; 9].

LDM padalinyje Prano Domšaičio galerijoje edukacinė veikla vykdoma nuo 1989 m. [14]. Galerijos edukacinė veikla yra vykdoma nepriklausomai nuo LDM, taigi ją aptarsime atskirai. 2002

m. galerijos patalpose atidarytas Meno pažinimo centras. Meno pažinimo centro svarbiausias tikslas yra sudominti vaikus ir jaunimą daile bei dailės muziejaus ekspozicijomis, patraukliai ir gyvai pristatyti meno kūrinius, paskatinti jaunuosius lankytojus kurti [14].

Edukacija Lietuvos meno muziejuose yra svarbi muziejinės veiklos sritis. Jų edukacinės veiklos koncepcijas galime suvokti kaip aktyvios, pažintinio pobūdžio, lankytojo ir muziejaus ekspozicijos, arba eksponuojamų meno kūrinių sąveikos kūrimą. Edukacinės programos yra rengiamos atsižvelgiant į veikiančių ekspozicijų ir keičiamų parodų tematiką. Meninio ugdymo turinio elementai edukacinėse programose ir edukacinių programų kryptys bus nustatyti atlikus minėtų muziejų ir jų filialų parengtų edukacinių programų turinio analizę.

3.2. Lietuvos meno muziejų 2006-2007 metų edukacinių programų analizė

Lietuvos meno muziejuose rengiamose edukacinėse programose lankytojams yra pateikiamos meninio turinio žinios. Ši darbo dalis yra skirta nustatyti kokie meninio ugdymo turinio elementai yra naudojami Lietuvos meno muziejų edukacinėse programose, bei išsiaiškinti pagrindines jų kryptis.

Edukacinių programų kryptys nurodo kokio turinio informacija dominuoja edukacinėse programose. Antroje šio darbo dalyje pagal pateikiamos informacijos pobūdį buvo išskirtos *meno disciplinos* ir *tarpdalykinė* užsienio meno muziejų edukacijos kryptys.

Analizės tikslai:

1. nustatyti Lietuvos meno muziejų edukacinių programų turinį sudarančią informaciją;
2. nustatyti Lietuvos meno muziejų edukacinių programų kryptis.

Tikslui pasiekti buvo pasirinktas šaltinių analizės metodas. Analizuoti 2006-2007 metais Lietuvos meno muziejų rengiamų edukacinių programų aprašai. Muziejai: LDM ir jo padaliniai: Vilniaus paveikslų galerija, Taikomosios dailės muziejus, Prano Domšaičio galerija (Klaipėda); NČDM, bei jo padaliniai: Juozo Zikaro muziejus, Liudo Truikio memorialinis muziejus, Kauno paveikslų galerija, Mykolo Žilinsko galerija. Į tyrimą nebuvo įtrauktos Radvilų rūmuose vedamos edukacinės programos, kadangi jų turinys yra identiškas Vilniaus paveikslų galerijos edukacinėms programoms, tik adaptuotos kitai lankytojų auditorijai.

Analizei buvo atrinktos tos edukacinės programos, kuriose buvo pateikiama meninio turinio informacija. Iš viso buvo analizuotos muziejų parengtos edukacinės programos, kurias sudarė 36

pavadinimų edukaciniai užsiėmimai. Visi edukaciniai užsiėmimai buvo vykdomi muziejų ekspozicijose. Paskaitų ir kūrybinių dirbtuvių edukacinės formos į analizę nebuvo įtrauktos.

Tyrimui buvo sudarytos lentelės, kuriose meninio ugdymo turinio informacija buvo išskaidyta į atskirus segmentus (priedas Nr. 2).

Informaciją apie edukacinių programų turinį sudarė šie laukai: meno rūšis; autorius, jo biografijos faktai; informacija apie sukūrimo laikotarpį, epochą; informacija apie meno kūrinio stilių; informacija apie žanrą, tematiką; informacija apie meno kūrinio siužetą; informacija apie meno kūrinio pateikiamų prasiūmų lauką; dailininko naudojamas plastinės raiškos priemonės.

Informacija apie meno kūrinio stebėjimo ir suvokimo veiklas buvo žymima šiuose lentelės laukuose: meno kūrinio turinio Aprašymo, Analizės, Interpretacijos ir vertinimo; taip pat šioje lentelėje buvo pažymima meno kūrybos veiklos.

Siekiant išsiaiškinti su meno kūrinio kontekstu susijusios informacijos ir kitų disciplinų žinių kiekybinę išraišką buvo išskiriami šie laukai: istorinė, socialinė ir kultūrinė meno kūrinio aplinka; istorijos, religijos, geografijos ir kitų meninio ciklo dalykų žinios.

Analizė parodė, jog Lietuvos meno muziejų edukacinėse programose yra pateikiama labai plataus turinio informacija. Dažniausiai edukacinėse programose naudojama informacija apie meno kūrinio sukūrimo laikotarpį, epochą, bei žanrus, mažiausiai – meno kūrinio autoriaus biografijos faktai. Susumuotus edukacinių programų turinio elementus atspindi lentelė Nr. 3:

Lentelė Nr. 3

	Meno istorija			Meno teorija				
	Autoriaus biografijos faktai	Sukūrimo laikotarpis, epocha	Meno kūrinio stilius	Meno rūšis	Meno kūrinio žanras, tematika	Meno kūrinio siužetas	Meno kūrinio prasmė, simboliai, alegorijos	Plastinės išraiškos priemonės
Informacijos pateikimo kartai 36 užsiėmimuose	6	13	9	13	8	10	8	9

Pateikiamos informacijos kiekis ir pobūdis skirtingų temų užsiėmimuose kinta.

Pastebėta, jog skirtinguose muziejuose parengtose edukacinėse programose pateikiama skirtingo turinio informacija, meno kūriniai pristatomi lankytojams iš skirtingų perspektyvų. LDM Vilniaus paveikslų galerijos rengiamose edukacinėse programose lankytojams pateikiamas didelis

įvairios informacijos kiekis. Informacija varijuoja nuo autoriaus biografijos faktų, iki meno kūrinio siužeto ir simbolių analizės. Pavyzdžiui, edukaciniame užsiėmime „Pranciškus Smuglevičius“ išeities taškas – dailininko asmenybės ir biografijos faktai, taip pat suteikiama informacija apie meno kūrinį sukūrimo laikotarpį, apibūdinama dabų stilistika, žanrai ir analizuojamas turinys. Meno kūriniai šio muziejaus sukurtose edukacinėse programose atlieka daugiau iliustracinį vaidmenį.

Taikomosios dailės muziejaus meninio pobūdžio edukacinėse programose meno kūriniai yra pateikiami istoriniame arba laikotarpio kontekste, t.y. akcentuojamas ne pats meno kūrinys, o jo sukūrimo laikotarpis, kultūrinis ir socialinis kontekstai. Pavyzdžiui, Edukacinėje programoje „Menas, muzika ir gyvenimo būdas Lietuvos didikų kunigaikščių rūmuose XVI-XVII a.“ yra apžiūrimi taikomios dailės eksponatai, klausoma renesanso epochos muzikos, taip pat integruojamos istorijos žinios, aptariamas kultūrinis meno kūrinio kontekstas.

Prano Domšaičio galerijos parengti edukaciniuose užsiėmimuose vyrauja meno teorijos žinios. Edukaciniai užsiėmimų temos yra grupuojamos pagal meno kūrinio atlikimo rūšį. Didelis dėmesys šio muziejaus edukaciniuose užsiėmimuose yra skiriamas plastinės raiškos priemonių analizei ir pažinimui. Atskirai pristatomi skirtingų žanrų meno kūriniai.

NČDM ir jo padalinių sukurtose edukacinėse programose didžiausias dėmesys yra skiriamas meno teorijos žinioms. Edukacinių užsiėmimų metu yra liečiamos žanro, siužeto, prasmės ir plastinės raiškos priemonių sritys.

Lietuvos meno muziejų edukacinėse programose meno kūrinio stebėjimo metodų kiekybinė išraiška atsispindi ketvirtoje lentelėje:

Lentelė Nr. 4

	Aprašymas	Analizė	Interpretacija	Vertinimas	Meninė kūryba
Veiklos kartai 36 užsiėmimuose	8	5	6	0	20

Tik aštuoniuose iš 36 edukacinių užsiėmimų lankytojai skatinami sutelkti dėmesį į meno kūrinio turinį ir atpasakoti siužetą. Analizė pasitaikė tik penkis kartus. Meno kūrinio pateikiamos prasmės, simbolių sistemos interpretavimas verbalinėmis priemonėmis buvo skatinamas šešiuose užsiėmimuose.

Šioje lentelėje išskirta meninės kūrybos veikla buvo vykdoma dvidešimtyje edukacinių užsiėmimų. Edukacinių užsiėmimų metu pasitelkiamas meno kūrybos metodas yra skirtas kūrybinėmis priemonėmis interpretuoti matytus meno kūrinius bei gautą informaciją.

Su meno kūrinio kontekstu susijusios informacijos pateikimo 36 užsiėmimuose kartu kiekybinė išraiška pavaizduota lentelėje Nr. 5:

Lentelė Nr. 5

	Žinios apie kūrinio kontekstą			Kitų disciplinų žinios			
	Istorinė meno kūrinio aplinka	Socialinė meno kūrinio aplinka	Kultūrinė meno kūrinio aplinka	Istorijos žinios	Religinės žinios	Geografijos, biologijos žinios	Šokis, teatras, muzika
Informacijos pateikimo kartai 36 užsiėmimuose	5	5	7	2	5	1	4

Penkiose Lietuvos meno muziejų edukacinėse programose meno kūriniai buvo pristatyti remiantis istoriniu meno kūrinio sukūrimo laikotarpio kontekstu. Socialinės meno kūrinio aplinkos ypatybės buvo atskleidžiamos taip pat penkiose edukacinėse programose. Meno kūrinio sukūrimo laikotarpio kultūrinės žinios buvo panaudotos septynis kartus. Kitų disciplinų žinių integracija Lietuvos meno muziejų edukacinėse programose reiškiasi tik bendrais bruožais, glaudžiai susijusios su edukacinės programos tema ir nėra išplėtos.

Didžiausias dėmesys Lietuvos meno muziejų edukacinėse programose yra skiriamas meninio turinio informacijai. Edukacinių programų metu lankytojams yra suteikiamos meno istorijos ir meno teorijos žinios. Meno kūrinų analizės, interpretacijos, vertinimo aspektai muziejų naudojami retai. Kitų disciplinų žinios į edukacinių užsiėmimų turinį nėra integruojamos, išskyrus su meno kūrinio kultūriniu, socialiniu ar istoriniu kontekstu susijusią informaciją.

Lietuvos meno muziejuose yra svarbi meno kūrybos sritis. Didžiosios dalies edukacinių užsiėmimų antra dalis yra skirta patirtų įspūdžių interpretacijai ir išraiškai pasitelkiant įvairių technikų kūrybines priemones.

Taigi pagrindinę Lietuvos edukacinių programų kryptį galime įvardinti kaip *specifinę meno disciplinos kryptį*. Užsienio meno muziejuose sutinkama *Integracinė edukacinių programų kryptis* Lietuvoje nėra išplėtos.

3.3 Edukacinės formos ir metodai Lietuvos meno muziejuose

Ištyrus Lietuvos meno muziejų edukacinę veiklą galima išskirti Lietuvos meno muziejuose naudojamas šias edukacines formas:

- edukacinės programos,
- ekskursijos,
- kūrybinės dirbtuvės,
- paskaitos,
- pamokos,
- projektai.
- Pokalbiai apie meną.

Edukacinėmis programomis yra vadinamos muziejų parengtos mokomosios programos. Edukacinę programą sudaro keletas skirtingų temų edukacinių užsiėmimų.

Edukacinio užsiėmimo sąvoka turi dvi reikšmes: a. Edukacinis užsiėmimas – edukacinės programos pravedimas vienai lankytojų grupei; b. Edukaciniu užsiėmimu įvardijamos edukacinės programos teminės dalys. Muziejai skirtingai suvokia šias sąvokas, iškyta nesusikalbėjimo problema. NČDM, pristatydamas savo edukacinę veiklą kalba apie specializuotų edukacinių užsiėmimų rengimą įvairaus amžiaus vaikams [47], vėliau šie užsiėmimai vadinami edukacinėmis programomis. LDM edukacine programa vadina keletą skirtingų temų edukacinių užsiėmimų ciklą, bei edukacinių programų įgyvendinimo kiekį.

Edukacinį užsiėmimą sudaro dvi struktūrinės dalys: teorinė ir praktinė. Teorinėje dalyje muziejaus ekspozicijoje yra pristatoma analizuojama tema, pateikiama informacija siejama su konkrečiais meno kūriniais. Praktinėje dalyje patirti išpūdžiai, kilusios interpretacijos yra išreiškiami kūrybinėmis priemonėmis. Šioje dalyje yra pasitelkiama vizualiosios kūrybos, teatrinės raiškos priemonės.

Kūrybinės dirbtuvės – ši muziejinės edukacijos forma Lietuvos meno muziejuose pasireiškia kaip lankytojų kūrybinių gebėjimų ugdymas. Šios edukacinės formos metu yra kuriamas meno kūrinys viena pasirinkta technika. Viso kūrybinio proceso metu greta technologinės informacijos yra suteikiama ir meno teorijos bei istorijos žinios. Kūrybinių dirbtuvių forma yra sutinkama meno pažinimo centrų ir meno laboratorijų veikloje.

Paskaitos forma – taip pat sutinkama Lietuvos meno muziejuose. Šios formos metu yra išsamiai pristatoma viena meno istorijos ar meno teorijos srities tema. Informacija yra papildoma iliustracijomis, vaizdinėmis ir kitomis priemonėmis siekiant kuo aiškiau pateikti informaciją.

Ekskursijos – šios muziejinės edukacijos formos metu yra pristatoma muziejaus ekspozicijos turinys. Pateikiama pagrindinė su eksponatais susijusi informacija: informacija apie autorių, sukūrimo laikotarpį, atlikimo technikas. Pažymimi meno kūrinių charakteringi požymiai.

Pokalbiai apie meną – ši forma retai sutinkama Lietuvos meno muziejuose. Jos metu yra diskutuojama aktualiais meno klausimais su patyrusiu meno žinovu, muziejaus pedagogu.

Lietuvos meno muziejuose sutinkamos edukacinės formos yra tapačios užsienio meno muziejų kuriamoms muziejinės edukacijos formoms. Lietuvoje populiariausia *edukacinio užsiėmimo* forma užsienio meno muziejuose nėra naudojama. Tuo tarpu Lietuvoje nėra sutinkama *Istorijų pasakojimo* edukacinė forma.

Meninio ugdymo metodai taikomi užsienio muziejuose yra naudojami ir Lietuvoje. Meninio turinio informacija yra lankytojams pateikiama pasitelkiant istorinį-chronologinį metodą, teatrinės raiškos priemonės: inscenizacijos, vaidybos elementai meno muziejų edukacijoje naudojami kaip interpretacijos metodas, kilusioms mintims išreikšti. Pasitelkiamos. Vizualinės lankytojų raiškos ugdymas ir meno kūrybos gebėjimų ugdymas yra svarbi meninio ugdymo sritis. Neverbalinės išraiškos priemonės yra svarbios suvokimo, pažinimo ir vertinimo gilinimui.

Pagal mokymosi proceso organizavimo pobūdį, Lietuvos meno muziejų edukacinės programos yra priskiriamos į objekto pažinimą koncentruotam mokymuisi.

3.4 Meninio ugdymo Lietuvos meno muziejuose tendencijos

Lietuvos meno muziejų edukacijos koncepcijas pristatančiuose dokumentuose nėra keliami konkretūs lankytojų meninio ugdymo tikslai. Tačiau įvairių muziejinės edukacijos formų meno pažinimo programos ir naudojami metodai leidžia Lietuvos meno muziejų edukaciją tyrinėti šiame kontekste.

Aldona Dapkutė, analizuodama dailės pažinimo problemą Lietuvoje muziejų edukacijos tikslu laiko kūrinio, kultūros paveldo pažinimą, bendravimo su meno įgūdžių formavimą. Pagrindinis dėmesys kreipiamas į dailės kūrinį, kurį suvokiame kaip kultūros vertybę, ir įvairius dialogo su juo būdus [4;15]. Ši samprata siūlo Lietuvos meno muziejuose plėtoti daugiau pažintinio pobūdžio edukacines programas.

Reikia pastebėti, jog Lietuvos meno muziejai edukaciją suvokia daugiau kaip eksponuojamų meno vertybių pristatymą visuomenei edukacinių užsiėmimų metu, nei lankytojų meninio ugdymo siekį.

Meninio ugdymo tikslai Lietuvos meno muziejuose atsispindi atskirų edukacinių programų autorių pasisakymuose. Daiva Sutkevičienė 2003 m. pristatydamą NČDM M. K. Čiurlionio darbų ekspozicijoje parengtas edukacines programas, pagrindiniu tikslu įvardina vizualinio moksleivių mąstymo, vizualinės kultūros ir skonio ugdymą; taip pat padėti suvokti dailės, kaip ypatingo bežodžio meno specifiką ir malonumą bendrauti su meno kūrinium, atskleisti savęs pažinimo galimybes [35; 36].

Užsiėmimai muziejaus ekspozicijoje siekia suntriguoti ir sudominti moksleivį, įdiegti jam, kad meno kūrinys – tai dvasinis reiškinys, kuri suvokiant reikia mokintis žiūrėti ir matyti. Šiame procese atsiskleidžia kūrinio prasmų laukas, vizualinis pasaulio suvokimas [35; 36].

Taigi šioje sampratoje atsispindi postmodernizmo įtakota meninio ugdymo samprata, kuomet meninio ugdymo objektas yra meno kūrinys bei jį supanti aplinka. Meninio ugdymo tikslas – ne tik suteikti meninio turinio žinias, bet ir ugdyti meno suvokimo, vertinimo gebėjimus. Taip pat yra svarbi meno kūrinio pateikiamų reikšmių analizė; šiuolaikinio gyvenimo aktualijų analizė per meno kūrinio pateikiamų prasmų prizmę.

Faktas, jog atliekant meninio ugdymo Lietuvos meno muziejuose tyrimą nebuvo rasta nei viena meninio ugdymo specifiką muziejuose tyrinėjanti publikacija rodo, jog šiuolaikinės meninio ugdymo teorijos: DBAE, integracinė meninio ugdymo kryptis tiesiogiai nedaro įtakos šių muziejų kuriamoms edukacinėms programoms. Visgi, galima pastebėti tam tikras tendencijas.

Kaip buvo atskleista I darbo dalyje, DBAE yra pateikiama išskirtinai meninio turinio informacija. Sąlytis su meno kūriniais yra konstruojamas iš meno istorijos, meno teorijos arba estetikos perspektyvų. DBAE remiasi pagrindinėmis meno kūrinio stebėjimo ir suvokimo veiklomis: meno kūrinio turinio aprašymo, jo analizės. Vėliau seka analizės metu gautos informacijos interpretacija ir galiausiai atliekamas meno kūrinio vertinimas.

Ši meninio ugdymo teorija nėra tiesiogiai taikoma Lietuvos praktikoje, tačiau galime atrasti bendrų metodinių sąlyčio taškų. Analizė parodė, jog didžioji dalis Lietuvos meno muziejų edukacinių programų lankytojams pateikia meninio turinio informaciją. Būtent ši informacija ir sudaro DBAE teorijos pagrindą. Papildoma informacija apie meno kūrinio kontekstą taip pat yra šios teorijos dalis.

Meno kūrinių pristatymas lankytojams iš meno teorinių perspektyvų yra taikomas Prano Domšaičio galerijos edukacinėse programose. Nagrinėjamos pastinės raiškos priemonės: koloritas, kompozicija, ritmas, aptariami portreto, peizažo žanrai [50].

DBAE svarbios meno kūrinio stebėjimo ir suvokimo veiklos: aprašymas, analizė interpretacija ir vertinimas Lietuvos meno muziejuose parengtose edukacinėse programose mažai figūruoja. Išimtis - Kauno paveikslų galerijoje rengiamoje edukacinėje programoje „Valanda su meno ekspertu“ yra siekiama lankytojus supažindinti su šiomis veiklomis. Yra mokoma matyti, suvokti ir kalbėti apie meną. Taip pat šioje programoje yra analizuojamos plastinės raiškos priemonės [51].

Šių meno kūrinio stebėjimo ir suvokimo gebėjimų ugdymas yra akcentuojamas ir Lietuvos bendrosiose meninio ugdymo programose. Taigi, muziejai siekdami prisidėti plėtoti meninį lankytojų ugdymą turėtų didesnę dėmesį skirti būtent šioms veikloms.

Meninio ugdymo integracijos teorija pateikia labai dideles meno kūrinių panaudojimo galimybes visapusiškai ugdant muziejų lankytojus. T.y. muziejuose eksponuojami meno kūriniai gali būti naudojami integracinės krypties edukacinėse programose. Antroje darbo dalyje išsiaiškinome, jog užsienio meno muziejai vis dėmesį skiria integracinėms meninio ugdymo teorijoms. Užsienio muziejuose yra sutinkamos tarpdalykinės integracijos edukacinės programos, kuomet meninio turinio žinios pateikiamos kartu su kitų disciplinų žiniomis. Taip pat naudojama ir sociokultūrinė integracija, kuomet meno kūrinys pateikiamas analizei lankytojui aktualių įvykių kontekste.

Lietuvos meno muziejuose meno integracinė edukacinių programų kryptis nėra populiari. Prano Domšaičio galerijoje vykdomame edukaciniame užsiėmime „Žilvinas ir jo svita“ yra naudojamas teminės integracijos metodas: vienas motyvas – šiuo atveju žaltys – šiuolaikinėje lietuvių tapyboje, lietuvių liaudies mene, Australijos aborigenų kūryboje [50].

Sociokultūrinės integracijos apraiškas galime išskirti NČDM edukacinėse programose: „Meilė nuoga ir apsirengusi“, „Smilkalų kvapas“, Linksmybės pagal graikus ir pan. Šiose programose yra gilinamasi į gėrio ir blogio problemas, liečiamos paaugliams aktualios meilės ir kitų jausmų temos [12; 38].

Dažniausiai Lietuvos meno muziejuose rengiami edukaciniai užsiėmimai naudoja vidinę meninio ciklo dalykų integraciją. Šios integracijos būdai buvo aptarti pirmoje darbo dalyje: meno kūriniai pristatomi vienos epochos, vienos meno šakos žanrų ir stilių ir pan. kontekstuose.

VMS programoje Lietuva dalyvauja nuo 1996 m. Lietuvos meno muziejai taip pat yra prisijungę prie šios programos įgyvendinimo Lietuvoje. LDM tarptautinėje programoje VMS dalyvauja nuo 1996 m., Prano Domšaičio galerija prie programos prisijungė 1999 m., o su NČDM

bendrauti buvo pradėta 1999 m. Lietuvoje muziejų vaidmuo VMS programoje yra pamokų maršrutų muziejuose sudarymas ir pagalba atrenkant paveikslus lietuviškoms skaidrėms gaminti [52].

LDM VMS programą apibūdina kaip *daugiametę programą, skirtą pradinėms vidurinės mokyklos klasėms. Ją sudaro pamokos, kurių metu mokiniai stebi meno kūrinius ir diskutuoja apie juos. Į programą yra įtrauktos pamokos muziejuose, kurių metu mokiniai pagal temas atrinktus kūrinius aptaria muziejuose* [53]. Ši samprata neatspindi VMS teikiamos naudos ugdant meno kūrinių suvokimą, bei vizualinį raštingumą.

Šiuo metu aktyviai VMS programos įgyvendinime dalyvauja tik Prano Domšaičio galerija. Galerija bendrauja su VMS dalyvaujančiomis Klaipėdos miesto mokyklomis. Galerijoje vyksta I, II ir III pakopų baigiamieji užsiėmimai.

VMS yra specifinė meninio ugdymo kryptis, kurioje mokoma asmeninio lankytojo kontaktavimo su meno kūrinio būdų. Didžiausias dėmesys yra skiriamas kryptingai ugdyti meno kūrinio stebėjimo, analizės, suvokimo ir kritinio vertinimo gebėjimus. Šių gebėjimų plėtojimo svarba akcentuojama ir Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų meninio ugdymo programose. Kaip buvo atrasta atlikus Lietuvos meno muziejų 2006-2007 m. plėtojamų edukacinių programų analizę, šioms meninio ugdymo sritims yra skiriamas mažiausias dėmesys. Taigi muziejai aktyviau dalyvaudami VMS programoje užpildytų šią spragą.

Kaip buvo aptarta II darbo dalyje, muziejų vaidmuo šioje programoje yra: rengti mokymo kursus mokytojams; planuoti muziejų lankymo maršrutus; organizuoti ir koordinuoti vietines VMS programas. Lietuvos meno muziejai prisidėdami prie šios programos įgyvendinimo ne tik prisidėtų prie kryptingo lankytojų meninio ugdymo, bet ir užmegztų glaudžius bendradarbiavimo ryšius su vietos mokyklomis, įtrauktų mokytojus ir mokinius į aktyvų kultūrinį gyvenimą.

Lietuvos meno muziejai kurdami įvairių formų mokymosi programas tiesiogiai nesiremia šiame darbe analizuotomis meninio ugdymo teorijomis. Mokymosi programos, kitaip vadinamos „Meno pažinimo programomis“ yra daugiau pažintinio pobūdžio, jose nekeliami šiuolaikiniam meniniam ugdymui aktualūs tikslai. Edukaciniai užsiėmimai yra konstruojami iš meno istorinių, meno teorinių ir meno kūrimo perspektyvų, tuo tarpu nėra įgyvendinami šiuolaikinių estetinio ugdymui keliami uždaviniai – pastebimas estetiniam suvokimui, kritiniam vertinimui skirtų uždavinių trūkumas. Integraciniai meninio ugdymo pradai reiškiasi NČDM edukacinėje veikloje, tačiau nėra pakankamai išplėtoti. Vyrauja meno disciplinos edukacinių programų kryptis. Tarpdalykinio pobūdžio edukacinės programos yra retai sutinkamos Lietuvos muziejinėje edukacijoje.

IŠVADOS

1) Meninio ugdymo sampratų analizė parodė ryškią meninio ugdymo kaitą. Nuo meninio ugdymo suvokimo kaip meninės veiklos mokėjimų ir gebėjimų ugdymo, buvo prieita prie visuminio meninio ugdymo sampratos, t.y. meno istorijos, meno teorijos žinių suteikimo, estetinio meno kūrinių suvokimo, vertinimo, interpretavimo gebėjimų ugdymo. Šią slinktį įtakojo pagrindinės meno filosofijos kryptys – modernizmas ir postmodernizmas, pateikę skirtingas meninio ugdymo objekto sampratas.

2) Meninio ugdymo teorijų analizė siūlo išskirti pagrindinius meninio ugdymo turinį formuojančius elementus: meno istorijos, meno teorijos, estetikos žinių suteikimas; asmeninio santykio su meno kūriniais formavimas, estetinio meno kūrinių suvokimo siekimas remiantis analizės, interpretacijos, vertinimo metodais; taip pat meninės kūrybos gebėjimų ugdymas; meno kūrinio kontekstų suvokimas ir gebėjimas jį sieti su aktualiais gyvenimo momentais: socialine, kultūrine aplinka, bei istorijos, mokslo ir kitomis disciplinomis.

Šiuolaikinės meninio ugdymo teorijos pateikia skirtingą meninio ugdymo turinį. Nuo išskirtinai meninio ciklo dalykų pažinimo, kuriuos pateikia DBAE teorija, yra pereinama prie mokymosi panaudojant meną koncepcijos. Ugdytinis tampa ne tik meninio turinio žinovu, bet, remiantis sociokultūrine integracija, įgyja gebėjimus meną sieti su kasdienine gyvenamąja aplinka, bei panaudoti žinias įvairiose gyvenimiškose situacijose. Naujausioje meninio ugdymo teorijoje – VMS, pakinta požiūris į meninį ugdymą ir į meninio ugdymo objektą. Mokomasi ne faktinės ir teorinės informacijos, bet lavinami meno kūrinio stebėjimo ir suvokimo įgūdžiai.

3) Užsienio meno muziejų edukacinės veiklos koncepcijos formavosi visą XX amžių. Muziejų edukacinės funkcijos pripažinimas XX a. 6 dešimtmetyje davė didelį postūmį meno muziejų edukacinės veiklos raidai. Nuo muziejaus, kaip meno kūrinių pateikimo ekspozicijose ir lankytojų estetinio skonio lavinimo, asmeninės kontempliacijos su meno kūrinio metu, sampratos buvo prieita prie muziejaus, kaip reikšmių ir aktyvių mokymosi situacijų kūrėjo sampratos.

4) Įvairių formų meninio ugdymo programos yra svarbi užsienio meno muziejų edukacinės veiklos sritis. Yra plėtojamos vieno kūrinio edukacinės programos, sukurtos atsižvelgiant į DBAE modelį. Meno muziejų edukacinėje veikloje yra sutinkamas ir tarpdalykinis meninio ugdymo pobūdis, daugelis meno muziejų savo meninio ugdymo programose įgyvendina VMS teoriją. Meno muziejų meninio ugdymo turinį sudaro meno istorijos, meno teorijos, estetikos žinios, ugdomi

lankytojų meno kūrybinių analizės, suvokimo, interpretaciniai ir vertinimo gebėjimai. Yra svarbi ir kūrybinė lankytojų raiška. Užsienio muziejų meninio ugdymo specifika yra tampriai susijusi su bendromis meninio ugdymo tendencijomis ir įtakojama meninio ugdymų teorijų. Modernizmo ir postmodernizmo filosofinių srovių įtaka meninio ugdymo turiniui atsispindi ir meno muziejų meno pažinimo programų turinyje, bei bendrosiose meno muziejų edukacijos sampratoje.

5) Užsienio meno muziejuose sutinkamos muziejinės edukacijos formos yra: ekskursija, pamoka, paskaita, projektas, mokymosi dienos, istorijų pasakojimas, kūrybinės dirbtuvės, pokalbiai apie meną ir pan. Kiekviena edukacinė forma reikalauja tam tikrų, jai būdingų meninio ugdymo metodų. Istorinis-chronologinis metodas ir teorinis-sintetinis metodas yra naudojami ekskursijos metu. Žaidimai arba įvairios inscenizacijos pasitelkiamos kaip lankytojų interpretacijos, kilusių asociacijų išraiška. Meninės kūrybos metodas yra pagrindinis komponentas kūrybinėse dirbtuvėse. Klausimai yra svarbi pedagoginė priemonė gilinti lankytojų pastabumą, kelti susidomėjimą, skatinti diskutuoti.

6) Edukacija Lietuvos meno muziejuose yra suvokiama kaip viena pagrindinių muziejinės veiklos sričių. Jų edukacinės veiklos koncepcijas galime suvokti kaip aktyvios, pažintinio pobūdžio, lankytojo ir muziejaus ekspozicijos, arba eksponuojamų meno kūrybinių sąveikos kūrimą. Edukacinės programos yra rengiamos atsižvelgiant į veikiančių ekspozicijų ir keičiamų parodų tematiką.

7) Atlikus Lietuvos meno muziejų edukacinių programų analizę buvo atrasta, jog didžiausias dėmesys Lietuvos meno muziejų edukacinėse programose yra skiriamas meninio turinio informacijai, tačiau meno kūrybinių analizės, interpretacijos, vertinimo aspektai muziejuose naudojami retai. Kitų disciplinų žinios į edukacinių užsiėmimų turinį nėra integruojamos, išskyrus su meno kūrybinio kultūrinio, socialinio ar istorinio kontekstu susijusią informaciją. Lietuvos meno muziejuose yra svarbi meno kūrybos sritis. Didžiosios dalies edukacinių užsiėmimų antra dalis yra skirta patirtų įspūdžių interpretacijai ir išraiškai pasitelkiant įvairių technikų kūrybines priemones. Pagrindine Lietuvos edukacinių programų kryptimi laikyti galime *specifinę meno disciplinos kryptį. Integracinė edukacinių programų kryptis* Lietuvoje nėra išplėtotą.

8) Lietuvos meno muziejai kurdami įvairių formų mokymosi programas tiesiogiai nesiremia šiame darbe analizuotomis meninio ugdymo teorijomis. Mokymosi programos, kitaip vadinamos „Meno pažinimo programomis“ yra daugiau pažintinio pobūdžio, jose nekeliami šiuolaikiniam meniniam ugdymui aktualūs tikslai. Edukaciniai užsiėmimai yra konstruojami iš meno istorinių, meno

teorinių ir meno kūrimo perspektyvų, tuo tarpu mažai įgyvendinami estetiniam ugdymui keliami uždaviniai – pastebimas estetiniam suvokimui, kritiniam vertinimui skirtų uždavinių trūkumas.

Rekomendacijos Lietuvos meno muziejams:

1. Lietuvos meno muziejų rengiamų edukacinių programų tikslus formuoti atsižvelgiant į bendrojo lavinimo mokyklų meninio ugdymo programų tikslus;
2. Rengti daugiau tarpdalykinės integracijos edukacinių programų;
3. Ugdyti kritinio mąstymo gebėjimus naudojant meninio ugdymo priemones. Kartu su švietimo įstaigomis plėtoti VMS metodą.

BIBLIOGRAFINIŲ NUORODŲ SĄRAŠAS

1. AGUIRRE, Imanol *Beyond the Understanding of Visual Culture: A Pragmatits Approach to Aesthetic Education*. JADE 23.3, 2004, p.156-269. Prieiga per EBSCO
2. Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai 1- 10 klasėms: meninis ugdymas. Vilnius, Švietimo plėtros centras, 2002 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006 sausio 19 d.] prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/ugdymas/docs/Meninis.pdf>.
3. BOWMAN A. Jorkšyro skulptūrų parkas – mokymo ir mokymosi centras, susijęs su trijų dimensijų objektais ir aplinka. Istorija, politika ir praktika [interaktyvus]. [Žiūrėta 2005 vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: www.europosparkas.lt/edukacija/anna_b.htm.
4. DAPKUTĖ, Aldona. *Muziejus – laukianti erdvė // Muziejų edukacinės programos: teorija, praktika / Sud. N. Jarockienė. Vilnius: Sapnų sala, 2005. ISBN 9955-9816-0-1*
5. Dailės žodynas. Vilnius: VDA. 1999. ISBN 9986-571-44-8
6. DAVIS, Jessica., GARDNER, Howard. *Kognityvistinė revoliucija ir jos poveikis*. Iš MATONIS, Vaidas. Šiuolaikinės meninio ugdymo koncepcijos: meninio ugdymo teorija JAV. Vilnius: Enciklopedija, 2002. ISBN 9986-433-23-1
7. GAIŽUTIS, Algirdas *Vaikystė ir grožis*. Kaunas: Šviesa, 1988.
8. GRENFELL, Jenny. *Arts Education: Teaching the Visual arts* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006 sausio 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.deakin.edu.au/education/visarts/discipline%20based%20art%20ed.pdf>.
9. JACKŪNAS, Žibartas. *Meninio ugdymo vieta integruoto mokymo sistemoje*. Iš MATONIS, vaidas. Šiuolaikinės meninio ugdymo koncepcijos: meninio ugdymo teorija JAV. Vilnius: Enciklopedija, 2002. ISBN 9986-433-23-1
10. JAROCKIENĖ, Nideta. *Mokymasis versus švietimas* Iš Muziejų edukacinės programos: teorija, praktika / Sud. N. Jarockienė. Vilnius: Sapnų sala, 2005. ISBN 9955-9816-0-1
11. JAROCKIENĖ, Nideta. *Meno pažinimo centro ryšiai su visuomene* Iš Lietuvos dailės muziejaus metraštis. [interaktyvus]. VI. 2005 m. [Žiūrėta 2007 balandžio 3 d.]. Prieiga per internetą: http://www.ldm.lt/metrastis/sestas_jarckienes_straipsnis.htm
12. JASEVIČIŪTĖ, Violeta. *Edukacija M. K. Čiurlionio dailės muziejuje* Iš Muziejų edukacinės programos: teorija, praktika / Sud. N. Jarockienė. Vilnius: Sapnų sala, 2005. ISBN 9955-9816-0-1
13. JASEVIČIŪTĖ, Violeta *Menas kaip galimybė: šiuolaikinio meno projektai neregiamis ir silpnaregiams* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2005 vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: www.europosparkas.lt/edukacija/violeta.htm.

14. JOKUBAVIČIENĖ, Kristina. *Meno pažinimo centras Klaipėdos paveikslų galerijoje*. Muziejninkystės biuletenis 2002 Nr. 2. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 balandžio 3 d.]. Prieiga per internetą: http://www.muziejai.lt/Informacija/educacija_kpg.htm
15. JOSEPHSEN, T. *Dėmesio formavimas. Luiziana – vieta ir praktika* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2005 vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: www.europosparkas.lt/educacija/teddy_j.htm.
16. JUZEFOVIČ, Agnieška *Kūrybingumo ir meninio ugdymo pokyčiai Lietuvai integruojantis į Vakarų pasaulį*. Iš KULTŪROS, FILOSOFIJOS IR MENO INSTITUTAS Lietuviškojo Europietiškumo raida: dabarties ir ateities iššūkiai. Vilnius, 2006. ISBN 9986-638-71-2.
17. JOVAIŠA, Leonas. *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis, 2007. ISBN 9955-512-92-X
18. KATALYNAS, Antanas. *Estetinis suvokimas*. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2003. ISBN 9986-638-0
19. LOTUŽYTĖ, Kristina. *Lietuvos muziejų edukacinių programų analizė*. Iš Muziejų edukacinės programos: teorija, praktika / Sud. N. Jarockienė. Vilnius: Sapnų sala, 2005. ISBN 9955-9816-0-1
20. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir bendrojo išsilavinimo standartai: meninis ugdymas XI-XII klasės. Vilnius, Švietimo plėtros centras, 2002 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006 sausio 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.pedagogika.lt/bps/menai.doc> >
21. MATONIS, Vaidas *Meninis ugdymas nūdienėje kultūroje* Iš MATONIS, Vaidas. Šiuolaikinės meninio ugdymo koncepcijos: meninio ugdymo teorija JAV. Vilnius: Enciklopedija, 2002. ISBN 9986-433-23-1
22. MASON, George *University Instructional Technology Program. Object-based Learning*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 balandžio 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://chd.gse.gmu.edu/immersion/knowledgebase/strategies/constructivism/objectbased.htm>
23. HEIN, George, E. *Learning in the Museum*. London: Routledg, 1998.
24. HOUSEN, Abigail. *What is beyond, or before, the lecture tour?: A study of aesthetic modes of understanding* // Art Education, 33(1), p.17-18, [interaktyvus]. [Žiūrėta 2005 birželio 15 d.]. Prieiga per internetą: www.museumlearning.com/scripts/search_display.php?Ref_ID=988;
25. WELTZL-FAIRCHILD, Andrea. *The museum as medium in the aesthetic response of schoolchildren* Iš HOOPER-GREENHILL, E. *Museum, Media, Message*. London and NewYork: Routledge, 2004.
26. RICE, Daneille. *Museum education embracing uncertainty* // Art Bulletin, Mar 95, Vol.77 Issue 1, p.15.

27. Prabhas Kumar Singh *Museum and Education* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2005 gegužes 28 d.]. Prieiga per internetą: <<http://orissagov.nic.in/e-magazine/Journal/journalvol1/pdf/orhj-10.pdf>>;
28. YENAWINE, Philip. *Thoughts on Visual Literacy*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2005 gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: http://www.vue.org/download/Thoughts_Visual_Literacy.pdf .
29. YENAWINE, Philip. *Jump Starting Visual Literacy: Thoughts on Image Selection* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2005 gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vue.org/download/jump_starting.pdf>.
30. YENAWINE, Philip. *Theory into practice: The Visual Thinking Strategies*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2005 gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vue.org/download/theory_into_practice.pdf>
31. FUNCH, B. S. The art museum in partnership with schools // *Museum international* Vol. 49, Nr 2, 1997.
32. RICE Danielle, YENAWINE, Philip. A Conversation on Object-Centered Learning in Art Museums [interaktyvus]. [Žiūrėta 2005 gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vue.org/download/conversation_object_ctrld.pdf>.
33. <http://www.vue.org/> - Organizacijos *Vizualinis suvokimas mokymesi* (Visual Understanding in Education) svetainė internete.
34. SULLIVAN, G. Aesthetic Education At Lincoln Center Institute: An Historical and Philosophical Overview [interaktyvus]. [Žiūrėta 2005 vasario 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lcinstitute.org/philosophy_commentary_item.asp?id=2>.
35. SUTKEVIČIENĖ, Daiva. Edukacinės programos M. K. Čiurlionio kūrinių ekspozicijoje Iš Ekspozicijos kaip komunikacinis artefaktas. VI mokslinė konferencija „Lietuvos muziejų rinkiniai“, 2003. ISBN 9986-766-33-8
36. SMITH, Ralph A *Visuminio suvokimo link – humanitarinis meninio ugdymo planas*. Iš MATONIS, Vaidas. Šiuolaikinės meninio ugdymo koncepcijos: meninio ugdymo teorija JAV. Vilnius: Enciklopedija, 2002. ISBN 9986-433-23-1
37. SMITH, Ralph A. *The DBAE Literature Project* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 balandžio 21 d.]. Prieiga per internetą: <www.naea-reston.org/pdf/DBAEBibl1.pdf>
38. THE CONSORTIUM OF NATIONAL ARTS EDUCATION ASSOCIATIONS *Authentic Connections: Interdisciplinary Work in the Arts*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 balandžio 21 d.]. Prieiga per internetą: <www.naea-reston.org/onlinepubs.html>
39. TRACIE, E. Constantino *Training Aesthetic perception: John Dewey on the educational role of Art Museums // Educational Theory, Vol. 54 Nr. 4 2004. P 405*

40. What is object-based learning. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 balandžio 21 d.]
<http://www.mli.albanyinstitute.org/objectlearning.htm> <žiūrėta 2007 balandžio 3 d.>
41. *Storytelling In Art Museums* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 balandžio 21 d.]. Prieiga per internetą: www.naea-reston.org/archives_museum.html
42. UNDERSTANDING THE BASICS [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006 kovo 4 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vue.org/>>
43. HOOPER-GREENHILL, Eilean. Learning in Art Museums: Strategies of interpretation. In The Educational Role of the Museum./ Leicester Readers in Museum Studies
 <http://books.google.com/books?id=-3_9K-TcPiwC&printsec=frontcover&dq=art+museums+education>
44. J. P Getty muziejaus internetinė svetainė. Prieiga per internetą:
 <http://www.getty.edu/education/for_teachers/building_lessons/>
45. Nacionalinio faunos ir floros meno muziejaus internetinė svetainė (Wildlife Art Museum, JAV Prieiga per internetą: <http://www.wildlifeart.org/Education/Landforms/Landforms.cfm>
46. EATON, Marcia, M. *Meninis ugdymas galvosūkiams*. Iš MATONIS, Vaidas. Šiuolaikinės meninio ugdymo koncepcijos: meninio ugdymo teorija JAV. Vilnius: Enciklopedija, 2002. ISBN 9986-433-23-1
47. NČDM Švietimo skyriaus pristatymas. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 balandžio 13 d.] Prieiga per internetą: < <http://www.ciurlionis.lt/index.php?f=d03ddb1f90&lg=lt>>
48. LIETUVOS DAILĖS MUZIEJAUS 2006-2008 - UJŲ METŲ STRATEGINIS VEIKLOS PLANAS [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą:
 <www.ldm.lt/images/2006_2008_strateginis.doc>
49. LDM 2006 – ujų STRATEGINIS VEIKLOS PLANAS. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą:<
<http://www.ciurlionis.lt/index.php?f=f0f61a3dec&lg=lt> >
50. Prano Domšaičio galerija. *Užsiėmimai moksleivių klaiems galerijos ekspozicijose*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 balandžio 20d.]. Prieiga per internetą:
 <http://www.ldm.lt/pdg_educacine_veikla.htm#vizualinio%20mastyimo%20strategiju%20programa>.
51. Kauno paveikslų galerija. *Edukacinės programos* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 balandžio 20d.]. Prieiga per internetą:
 <<http://www.ciurlionis.lt/index.php?s=90e513635a&i=270c5b0413&o=f3bcf27cd0@98cc383d54&lg=lt&m=6c54785109> >

52. Švietimo programos. Vizualinio mąstymo strategijų programa. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 balandžio 25d.]. Prieiga per internetą:

<http://www.osf.lt/lt/ataskait/1999/svietimo_programa.htm >

53. TARPTAUTINĖ PROGRAMA „VIZUALINIO MĄSTYMO STRATEGIJOS“

[interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 balandžio 25d.]. Prieiga per internetą:

<http://dmuziejus.mch.mii.lt/Svietimas/igiven_educ_prog.htm >

SUMMARY
THE CHARACTER OF MUSEUMS' EDUCATIONAL ACTIVITY IN THE ASPECT OF ART
EDUCATION

By Jurgita Baltuškaitė

Recently interest in the possibilities of development of art education in the art museums has grown. Therefore, the question how the museums contribute to the art education of visitors arises: what is the policy of museums in respect of art education, what is the subject matter and theoretical complexion of educational programmes dedicated to this type of education and do these programmes correspond to the requirements of new educational conception.

The object of this study is the theories and practices of art education in the art museums. The main aim is to analyse the influence of art education theories to the educational activity of art museums. The tasks to achieve this goal were:

- To analyse the conception of art education and theories of art education ascertaining the main components that shape the content of art education;
- To characterise the concepts of educational activities in art museums and directions of the art education in museums of art;
- To distinguish the forms and methods of art education used in museums of art;
- To analyse the tendencies of educational activities in Lithuanian art museums and educational programmes in 2006-2007 of Lithuanian art museums;
- To distinguish the main educational forms of Lithuanian art museums;
- To identify the directions of art education in Lithuanian art museums.

In order to fulfill these tasks the descriptive-analytical, analysis of documents and comparative methods are used in the paper.

The master work consists of introduction, developmental part, and conclusions. The first part of development is dedicated to the problems of art education. In the second part the manifestations of art education theories in the foreign art museums are analysed and the situation of Lithuanian art museums is discussed in the third one.

The main problem is that a study that would present the conceptions of educational activities in the museums of art, the impacts of contemporary art education theories and the possibilities of their adoption in Lithuanian art museums does not exist. Therefore, the theme of this paper is new and relevant. This study could be useful for the educators of art schools, museums, and museum specialists.

The programmes of different forms of art education is an important part of foreign art museums' educational activity. According to the DBAE model the educational programmes of one

piece of art are created. The complex of interdisciplinary art education also exists and many art museums implement the VMS theory in their programmes of art education. The content of art education of art museums consists of the history of art, the theory of art, aesthetics, and the skills of analysis, perception, interpretation and evaluation of pieces of art of the visitors are developed.

In Lithuanian museums of art the education is understood as one of the main remits of museum activities. The conceptions of educational activities can be perceived as the creation of active and cognitive interaction between the visitor and exposition or exhibited pieces of art of the museum. The educational programmes are prepared according to the theme of permanent and temporary expositions.

Lithuanian art museums do not directly apply the theories of art education analysed in this paper creating different learning programmes. Educational activities are formed of historical and theoretical perspectives of art, meanwhile, tasks formed for art education are implemented to a small extent. There is a lack of tasks devoted to aesthetical perception and critical evaluation.